

אחדות

XXVIII. ÉVFOLYAM, 104. SZÁM • 2018. MÁRCIUS • 500 Ft
5778. NISZÁN • ניסן תשע"ח • ב"ה

egység

ירחון יהדות הונגריה

MAGYAR ZSIDÓK LAPJA • EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKÖZSÉG

IZRAEL 70

HONNAN TUDJUK, HOGY MIKOR
ANTISZEMITIZMUS AZ ANTICIONIZMUS?

KIEGYEZÉS A GYILKOSOKKAL
– az első német-izraeli jóvátétel erkölcsi dilemmái

**MAGYAR-IZRAELI
GAZDASÁGI KAPCSOLATOK**
Interjú PALKOVICS LÁSZLÓ államtitkárral

KEDVES OLVASÓ!

Tudja Ön, mennyi idő van purim és peszách között? Ha nem, elárulom: éppen négy hét. Négy hét – ha nem is beláthatatlanul sok – azért mégsem rövid idő, igazam van? Hát még, ha ezt a négy hetet takarítással töltjük... Szokás ugyanis, hogy minden ünnepre 30 nappal hamarabb kezdünk készülni, így aztán sokan a peszách takarítást erre a négy hétre időzítik, teljes egészében kitöltve a rendelkezésre álló időt és a homecatalánítás jegyében felforgatva minden lehető és lehetetlen helyet a purim utáni naptól kezdve.

Ablakpucolás, ruhásszekrény ürítés, könyvespolc tetejének lepókháló-zása... ez mind-mind szerepelhet egy peszáchinak titulált takarítási listán, ami elsősorban a nőkre hárít sokszor elviselhetetlen méretű terhet, miközben folyamatos vizzályt szít a családtagok között, kinek mikor mi lenne a feladata témakörben.

Egyszer egy nő elment a lubavicsi Salom Dovber rabbihoz, hogy egy ilyen helyzetben kérje a tanácsát. Végeláthatatlanul panaszkodott, hogy a férje nem segít a takarításban, hogy a gyerekei csak hátráltatják stb. stb. Erre a Rebbe azt mondta neki: kérlek, ne feledd el, hogy a por nem homec, a gyerekek pedig nem a peszách áldozatok.

És valóban, bár sokaknak csábító a gondolat, hogy a tavaszi nagytakarítást peszách előkészületnek álcázzák, semmilyen vallási előírás nem vonatkozik arra, hogy az ágyneműtartó alatt rejtőző porcicákat a széder-este előtt elúzzuk. A peszách takarítás célja ugyanis az, hogy ne maradjon a tulajdonunkban semmilyen, egy kezájsznál (vagyis egy olajbogyónyi darabnál) nagyobb homec darab, nem pedig az, hogy olyan fényesre suvicoljuk a csillárokat, hogy a vendégek sminktükörnek használhassák őket. A minőségi kritérium szerint olyan ételekre, amit már a kutya se enne meg, mindez nem is vonatkozik, tehát nyugodtan eltekinthetünk az autósülések alá kövesedett rágómaradványok felvakarásától is. (Mielőtt valaki elrettenne, a példák természetesen nem tükrözik sem a szerző, sem a szerkesztőség bármely tagjának otthoni higiéniai szintjét. Minden hasonlóság a valósággal csupán csak a véletlen műve.)

Véletlenül sem buzdítok senkit arra, hogy maszatos ablakokkal várja az ünnepet – ha ez zavarná őt a peszách megülésében. De tudjuk, mi vallási előírás és mi a saját igényünk. (És főleg, mi a szomszéd néni, az anyósunk vagy a Facebook csoportunk tagjainak igénye.) Tegyük különbséget a fontos és a nem annyira fontos dolgok között, természetesen a fontosak közé sorolva a vallási előírásokat és mindazokat a dolgokat, amelyek valóban nélkülözhetetlenek az ünnep során. Ha van olyan helyiség, ahova soha semmilyen körülmények között nem kerülhet homec (pl. a nagypapa dolgozószobája, anya varrósládája), azt nyugodt szívvel hagyjuk ki a takarításból.

A peszách takarítás a zsidó házasszonyok nagy megmérettetése, ami mindenképp komoly munkával jár, rengeteg időt és energiát emésztve fel. Miközben felidézzük Sálom Dovber rabbi szavait, ne feledjük: az édesanyák, feleségek, nagymamák és a család más nőtagjai sem tartoznak a korban peszách, a peszách áldozat kategóriájába. Az ünnepi felkészülés ne csak suvicolásból és újrásuvicolásból álljon. Okos előrelátással, prioritizálással és főleg jó munkamegosztással elérhető, hogy az ünnepi előkészületek közepette jusson időnk lélekben is felkészülni a szabadság ünnepére.

Magam és a szerkesztőség minden tagja nevében kóser peszáchot kívánok olvasóinknak!

Steiner Zsófia
főszerkesztő

Előfizetés:
www.fizetes.zsido.com

Újságunk korábbi lapszámait a
www.zsido.com/egység
oldalon találja meg elektronikus formában.

További információért hívja
a **06 1 268 0183**-as telefonszámot.

BORÍTÓ

*Buchenwaldi túlélők
úton Izrael felé
1945. július 15.*

Kluger Zoltán fotója

egység MAGAZIN

Kiadja a Chábád Lubovits –
Zsidó Nevelési és Oktatási Alapítvány
Achdut magazine is published
by Chabad-Lubavitch
The Jewish Heritage Center of Hungary

1052 Budapest, Károly krt. 20.
Telefon/fax: (+36-1) 268-0183
E-mail: egyseg@zsido.com
Internet: www.zsido.com

FELELŐS KIADÓ:
Oberlander Báru ch rabbi

FŐSZERKESZTŐ: Steiner Zsófia

ROVATVEZETŐK: Dénes Anna,
Cseh Viktor, Golubovics Martina

OLVASÓSZERKESZTŐ: Molnár Zsófia

TERVEZŐ-SZERKESZTŐ: Juhász Valéria

ISSN 1217-3223 (nyomtatott)
ISSN 1588-3223 (on-line)

A kiadvány szent szövegek részleteit
és magyarázatait tartalmazza.
Kérjük, ne dobja el!

IZRAEL HETVEN ÉVES
„Izrael, a csodák földje.
Ahol a négyezer éves
történelem összeér
a modern korrallal
és ahol a naponta fenyegető
támadások árnyékában
is úgy köszönnek:
sálom – béke.”

6. oldal

22. oldal

NYELVOKTATÁS A MAIMONIDÉSZ GIMNÁZIUMBAN

„Aki nem jár ide, az el sem tudja
képzelné, hogy milyen itt a tanítás.
Attól még, hogy egyenruhában
járunk, és tanulunk például
judaisztikát, ez nagyon menő sulik.”

32. oldal

CSAPÁS AZ ÉRTELEMRE
„Idén a Rabbis for Human Rights
»progresszív« szervezet magát
az Örökkévalót állította
a vádlottak padjára:
hátrányos
megkülönböztetésért.”

SMÚZ

21 A főszerkesztő levele
A por nem homec!

HÍREK

REBBE

51 A Rebbe és a cionizmus
Izrael nem ideológiai,
hanem biztonsági kérdés

HOHMECOLÓ

61 Izrael hetven éve
81 Honnan tudjuk, hogy mikor
antiszemitizmus
az anticionizmus?

JIDDISKÁJT

121 Kiegyezés a gyilkosokkal
Az első német kárpótlás
története
Oberlander Báru ch rabbi
és Steiner Zsófia írása
161 Lopás a széderestén?
Hurwitz Sholom rabbi írása

KILE

181 Izrael és Magyarország:
Kiváló gazdasági kapcsolatok
Interjú Palkovics Lászlóval, a
Magyar-izraeli vegyesbizottság
társelnökével
201 Chéder: Egy szoba
a tanulásért
Lieberman Flóra írása
221 Modern körülmények,
elhivatott oktatók
Nyelvtanulás a Maimonidész
Gimnáziumban
251 Peszách-i forgatagban
a háború előtti Budapesten
Cseh Viktor írása

MISPÓHE

281 Keveredő ízek
az izraeli konyhában
301 Izrael, a csodák földje – mese

ÉCESZGÉBER

321 Csapás az értelemre
Réti János írása

KÖNYVBEMUTATÓ: AZ 1848/49-IKI MAGYAR SZABADSÁGHARCZ ÉS A ZSIDÓK

Reprint kiadásban jelentette meg a Zrínyi kiadó *Dr. Bernstein Béla* rabbi *Az 1848/49-iki magyar szabadságharcz és a zsidók* című könyvét, amely a magyar zsidók történetét dolgozza fel a 1848-49-es szabadságharcban. A mű először a forradalom ötvenedik évfordulóján jelent meg. A reprint kiadás a Magyar Honvédség megalapításának 170. évfordulója alkalmából készült el.

Az eseményen felszólalt *Dr. Isaszegi János* nyugalmazott vezérőrnagy, *Dr. Gerő András* történész és *Köves Slomó* tábori főrabbi is, aki a Tábori Rabbinátus kezdeményezéséről beszélt, melynek keretében megjelent Bernstein könyve, valamint a *Magyar hadviselt zsidók aranyalbuma*. Emellett hamarosan megjelenik a *Hadbavonult Izraelita Katonák Imakönyve* is.

A könyvbemutatót követően Gerő András *Szétesett zsidóság, antiszemitizmus és az aranykor mítosza* címmel tartott előadást a Zsidó Tudományok Szabadegyeteme történelmi kurzusának keretében.

AZ ISZRAELIEK DÖNTŐ TÖBBSÉGE BOLDOG ÉS ELÉGEDETT AZ ÉLETÉVEL

A legújabb OECD jelentés kiemelkedőnek nevezte az izraeli gazdaság teljesítményét, ugyanakkor felhívta a figyelmet a társadalmon belüli egyenlőtlenségek nagyságára és bizonyos társadalmi csoportokban tapasztalható szegénységre is. Kiemelték az évi 3,3%-os gazdasági növekedést, melyben nagy szerepet tulajdonítanak a népesség bővülésének, valamint a csekély, 7%-os munkanélküliségi rátát.

A jelentés kiemeli, hogy az izraeliek döntő többsége boldog és elégedett az életével. A szakemberek dicsérték Izrael körültekintő pénzügyi politikáját, a viszonylag alacsony és egyre csökkenő államadósságot, és hangsúlyozták, hogy az átlagos életszínvonal a magasabb foglalkoztatási ráták miatt folyamatosan javul. Kritika érte továbbá a tömegközlekedés viszonylagos fejletlenségét, illetve a személygépkocsik kiemelkedő ütemben bővülő számát, ami nagyban hozzájárul az utak zsúfoltságához és a levegőminőség romlásához.

NYÍLT NAPOK AZ EMIH OKTATÁSI INTÉZMÉNYEIBEN

A *Bét Menáchem Gyermekoktatási Központ*ban az iskolába készülő, valamint az óvodás és bölcsődés korú gyerekek szülei látogathattak meg különböző foglalkozásokat, hogy a személyesen találkozhatnak az oktatókkal és megismerhessék az oktatási filozófiát. Az óvodáról *Nógrádi Sarah* óvodavezető és *Modesztó Katalin* óvónő, az iskoláról *Farkas Krisztina* igazgatóhelyettes tartott ismertetőt. Az érdeklődőket és a jelentkezőket egyaránt folyamatosan fogadják akár év közben is az intézményben.

Nyílt napot tartott az óbudai *Maimonidész Gimnázium* is, amelyen a szüleik kíséretében idelátogató leendő tanulók feltérképezhették az iskolát. A gyerekeket *Köves Slomó*, az EMIH vezető rabbija, *Topor Kata*, az iskola egyik angoltanára, *Majoros Mária*, a pedagógiai program vezetője és *Szilánk Zsuzsa*, a gimnázium operatív igazgatója fogadta.

Intézményeinkről bővebben: Bét Menáchem bölcsőde, óvoda és általános iskola: 061 781 4760; www.zsidoiskola.hu
Maimonidész Gimnázium: 0630 990 3694 www.zsidogimnazium.hu

ÜNNEPÉLLEL FOGADTÁK A MAGYAR DIÁKOT MEGÖLŐ TERRORISTÁT

Rádzsái Hádád '97-ben gyilkolta meg *Hirschberg Gávrielt* (Gábort), aki épp a jeruzsálemi Óvárosban található jesivájából igyekezett hazafelé. A terroristát most 20 év börtön után bocsátották szabadon. Otthon a Palesztin Autonómia feje, *Mahmud Ábbász* fogadta őt a rezidenciáján rendezett ünnepségen és megáldotta a gyilkost. Az eseményen számos magasrangú Fatah vezető is részt vett.

Rádzsái automata fegyverrel nyitott tüzet Gávrielle és barátjára. Gávriel, aki korábban harcolt Libanonban és Gázában is, a helyszínen életét vesztette, súlyosan sérült barátjának sikerült elmenekülnie. Gávriel alijázása előtt aktív részese volt budapesti cionista mozgalomnak. „Gabinak fontos volt, hogy a Siratófal közelében tanuljon, és a saját biztonságát kockáztatta azért, hogy nap, mint nap bizonyítsa: a zsidóknak joguk van az óvárosban tanulni és élni.” – emlékszik vissza bátyjára *Hirschberg Benjámin*.

A REBBE ÉS A CIONIZMUS

IZRAEL NEM IDEOLÓGIAI, HANEM BIZTONSÁGI KÉRDÉS

IZRAEL ÉS A BÜSZKE ZSIDÓ IDENTITÁS

A lubavicsi Rebbe, Menachem Mendel Schneerson rabbi nagy figyelmet szentelt a szentföldi zsidóságnak és Izrael Állam létének. Ahogy már több korábbi cikkben is megemlékeztünk róla, nagy tiszteletnek örvendett az izraeli vezetők körében is, és sok krízishelyzetben kérték ki a véleményét.

A Rebbe azt tanította: az Örökkévaló lehetővé tette a zsidó nép számára, hogy független népként éljen a Szentföldön, őseink lakhelyén, azon a földön, amelyet a zsidóknak ígért.

Mint mondta, ez a tény különleges jogokat és kötelességeket jelent Izrael polgárai és kormánya számára: a zsidó integritás megőrzését. Az ország oktatási rendszerének a zsidó értékrendre és a zsidó hagyományokra kell alapozódnia, hogy polgárai a zsidó örökség büszke részeseiként nőjenek föl, és azt vigyék tovább.

A más népekkel való kapcsolatban a kormány külügyekért felelős tagjai kötelesek büszkén képviselni Izrael önérzetes zsidóságát és zsidó hagyományait. Ezzel biztosan növelik az Izrael iránti megbecsülést. Gyakran felhívta a figyelmet arra is, hogy a zsidó törvények előírják, hogy Izraelnek békében és biztonságban kell élnie. Ez csak megfelelő katonai erővel és jól őrzött határokkal biztosítható. A gyengeség bármilyen jele mind Izraelben, mind külföldön felbátorítja a terrorizmust.

A REBBE AZ ÁLLAMALAPÍTÁSRÓL

Egy különleges visszaemlékezésből azt is megtudhatjuk, hogyan vélekedett a Rebbe a 70 évvel ezelőtti államalapításról.

Yehuda Leib Posner rabbi és testvére, Zálmán Posner a New York-i Crown Heights-ban található központi lubavicsi jesivában tanultak az 1940-es években. Az egyik héten édesapjuk látogatába érkezett hozzájuk Pittsburghból, és velük töltötte a szombatot. Erre a szombatra emlékezett vissza Posner rabbi egy videóban:

„Péntek este, az imádkozás után mindenki hazament, és a Rebbe azt mondta az apámnak, hogy üljön le. Leült egy padra ott, a zsinagógában, és a testvérem, Zálmán, meg én mellettük álltunk, és figyeltünk. [A Rebbe] azt kérdezte az apámtól, hogy mit csinál Pittsburgh-ben, és különböző egyéb dolgok iránt is érdeklődött. Aztán az apám egy kérdést tett fel: Lehet-e zsidó kormány Izraelben? A Talmud azt mondja, hogy Izraelt nem foglalhatjuk el erő-

vel. Ott Pittsburgh-ben azonban igen erős volt a vallásos cionista mozgalom. Az volt a kérdése: milyen álláspontot foglaljon el. A Talmud azt mondja, hogy mielőtt a Messiás megérkezik, a zsidók nem egyesíthetik erejüket annak érdekében, hogy Izrael Földjét erővel vegyék vissza. Három eskü hangzott el azzal kapcsolatban, hogy mi történik, ha a zsidók nem kelnek fel erővel a népek ellen, vagy nem veszik vissza erővel Erec Jisráelt. Ez volt az az érv, melyet a zsidó állam létrehozásával szemben hangoztattak.

IZRAEL BIZTONSÁGI ÉS NEM IDEOLÓGIAI KÉRDÉS

Emlékszem, hogy a Rebbe elmagyarázta, és később, évekkel később, megkérdeztem az apámat, hogy jól emlékszem-e, és ő megerősített abban, hogy a Rebbe ezt a magyarázatot adta: „Ennek semmi köze sincsen ahhoz, hogy »ne egyesüljenek, hogy Izraelt erővel vegyék be«, és a három eskühez sincsen semmi köze. Semmi! Igen egyszerű dologról van szó: van a világon egy hely, ahol a zsidókat gyilkolják. Ha felállítanak egy zsidó kormányt, a zsidókat nem fogják megölni. Hol van itt egyáltalán a kérdés?”

A ZSIDÓK ZSIDÓ ÁLLAMBAN VANNAK A LEGNAGYOBB BIZTONSÁGBAN

Abban az időben, ahányszor az arabok megtámadták a zsidókat, a zsidók visszatámadtak. Jöttek az angol katonák, erről mindenféle lehet olvasni, és elvették a zsidók fegyverét. Lefegyverezték a zsidókat, és hagyták, hogy az arabok folytassák a harcot és a lövöldözést. És megölték a zsidókat, mert ők nem tudták megvédeni magukat. Ha lenne egy zsidó kormány, nyilvánvalóan meg tudnák védeni magukat. A Rebbe így folytatta: ennek semmi köze sincsen a megváltás kezdetéhez, és valóban láthatjuk később, a későbbi években, amit a Rebbe mondott: „Dosz iz a chosech, káful umechupál” [dupla és kétszeres sötétség], olyan sötétség és problémák vannak, melyek soha korábban nem léteztek. Így ennek semmi köze nincs a megváltáshoz, ez [a zsidó állam megalapítása] egyszerűen utat jelent ahhoz, hogy megvédjék a zsidókat attól, hogy megöljék őket. Később a Rebbe hozzáállását is képes voltam megérteni, ahogyan a zsidó kormány koncepciójához viszonyult. Amikor volt mit kritizálni, azt kritizálta, nem fogta visza magát. Amikor helye volt a támogatásnak, akkor támogatta. De az igazság, az igazság!”

IZRAEL HETVEN ÉVES

Hét évtizeddel ezelőtt alakult meg a modern Izrael Állam. Egy emberöltőnyi idő alatt ez az aprócska földdarab felvirágzott, szó szerint és átvitt értelemben is. Mezőgazdasági, ipari, technológiai fejlődése mellett pezsgő kulturális és vallási élet alakult ki a csodák földjén. DÉNES ANNA ÍRÁSA

Izrael, a csodák földje, ahol a csodák mindennaposak. Ahol egy zsebkezdőnyi területen ugyanúgy megtalálható a tengerpart, mint a sivatag, a havas hegycsúcs, mint a Föld legmélyebb pontja. Ahol a négyezer éves történelem összeér a modern korról, a jemeni emigráns a magyar bevándorlóval, és ahol a naponta fenyegető támadások árnyékában is úgy köszönnek: *sálom* – béke. Izrael, ahol a gyerekek előbb tudják azt mondani, hogy „*dáj*” – elég, mint azt, hogy anya vagy apa. Egy ország, ahol jelen van a jeruzsálemi Meá Seárim ultraortodox közössége ugyanúgy, mint Tel-Aviv ultraliberális lakossága, ahol a zsidók mellett megférnek az arabok, muszlimok és keresztények egyaránt, holott maga az állam nemzetiségére és vallására nézve is – zsidó állam. Az Ígéret Földje, a Szentföld és a modern kori Izrael Állam egyben. Az ország, melynek lakói a világ egyetlen olyan nyelvét beszélik, mely gyakorlatilag holt nyelv volt, ám szorgalmas munkával, néhány

elszánt tudós, mindenekelőtt Eliézer Ben-Jehuda vezetésével, felélesztették, modernizálták, és újra egy egész nemzet használja azt.

ÚT A MODERN ÁLLAMHOZ

A történelmi események összefűzésaként a XX. század közepére a szentföldi zsidó közösségnek lehetősége nyílt arra, hogy kikiáltssa a modernkori Izrael Államot. A formális függetlenedés előzményeként felsorolhatjuk a XIX. század végétől egyre inkább megerősödő cionista mozgalmat, illetve az ennek nyomán beindult alijahullámokat, az 1912-es Balfour-nyilatkozatot, a palesztinai brit mandátum lejártát, a XX. század első felének európai eseményeit, és természetesen a hazatérésről szőtt, kétezer éves álmot is. Az ENSZ 1947-es felosztási terve szerint két állam jött volna létre a mai Izrael területén, egy zsidó és egy arab államalakulat, Jeruzsálemmel, mint nemzetközileg felügyelt, megosztott fővárossal. Az arab országok azonban elutasították ezt a javaslatot – mely a mai napig az egyre inkább nyilvánvaló módon kivitelezhetetlen „kétállami megoldás” alapját képezi -, így a területen végül egy zsidó állam jött létre, bizonyos részeket pedig Jordánia és Egyiptom szállt meg.

1948. május 14-én, a zsidó naptár szerint újár hó 5-én (ez a nap lett Izrael Állam függetlenségi napja, a *jom háácmáut*) Dávid Ben-Gurion a Tel-Avivban, Herzl Tivadar hatalmas portréja alatt, az összegyűlt óriási tömeg előtt, a *Kol Jisráel* rádió első élő adásában kihirdette Izrael Állam megalakulását. Híres beszédét ezekkel a szavakkal kezdte: „Ezennel kihirdetem Izrael Állam megalakulását”.

HETVEN ÉVE HADBAN

Az állam létrejöttével egy időben kezdetét vette az akkor polgárháborúként már hónapok óta folyó függetlenségi háború, melyet az elmúlt hét évtizedben számos más, védekező háború követett, melyet az Izraelhez képest hatalmas területet birtokló arab államok kényszerítettek ki. Ezek közül a legismertebbek között van az 1956-os szuezi-válság, az 1967-es hatnapos, az 1973-as jom kipuri, valamint az 1982-es és a 2006-os libanoni háború. A legutóbbi katonai akció a 2014 nyarán vívott gázai hadjárat, más néven az Erős Szikla (Cuk Éjtán) hadművelet volt.

A hetven éve hadban, vagy legalábbis háborús készültségben álló kis ország lakossága azonban nem tétlenkedik. A Palesztinai Brit Mandátum területén már működő intézményrendszerre építve létrehozták az egészségügyi ellátó rendszert, az oktatási- és bankrendszert, és erős gazdaságot, melynek csupán egyik szelete a hadiipar.

MOCSÁRBÓL TERMŐFÖLD

A korai chálucok, vagyis úttörők munkája nyomán lassan termővé vált a sivatag, megművelt föld lett a korábban csak szünyogok lakta mocsárból. Izrael élen jár a mezőgazdasági fejlesztésekben: itt tenyésztették ki a koktélpáradicsomot, és ez a hazája a világon egyre jobban elterjedő, a lehető leginkább víztakarékos, csepegtető öntözési eljárásnak is. Egészségügyi téren is egyre-másra újabb felfedezésekkel állnak elő az izraeli tudósok, és a turizmus kiemelkedő szerepéről sem szabad megfeledkeznünk. Emellett mára egyértelműen húzóágazat lett a hi-tech, és a maroknyi kis nép,

Givat Brenner kibuc a Brit mandátum idején

amely a történelem mindenféle logikáját meghazudtolva az isteni Gondviselésnek köszönhetően túlélte évezredek üldöztetését is, startup nemzetté vált, ahol gombamód szaporodnak az újabb és újabb, csústechnológiát fejlesztő cégek.

MODERN ÁLLAM ÉVEZREDES ALAPOKON

A fiatal ország fővárosa és egyben közigazgatási központja Jeruzsálem lett. A szent városban épült fel az izraeli parlament, a Kneszet, mely nevét a zsidó hagyomány *kneszet hágdolá* – nagy gyülekezetéből vette, és ennek megfelelően 120 tagot számlál. Tagjait demokratikus választásokon választják – a Közel-Kelet egyetlen demokratikus államává téve Izraelt – és, bár egy-egy kormányciklus elméletben négy évig tart, a gyakorlatban sokszor tartanak előrehozott választásokat. Beletelt néhány évbe, mire a Kneszet állandó épületet is kapott. Jeruzsálem Givát Rám nevű negyedében 1960 augusztusában adták át végül a levegős, betonból készült épületet, melynek értékei közül kiemelkedik a Chagall-terem.

A jelenlegi Kneszet a huszadik a sorban, és 2015 óta működik, élén Binjámin Netánjáhu miniszterelnökkel, aki az ország történetének leghosszabbban folyamatosan kormányfőként működő alakja; 2016 végén „előzte meg” az addig élén járó Dávid Ben-Guriont, az ország első miniszterelnökét. Netánjáhu a 12. miniszterelnök egyébként, mivel a legtöbbjük több kormányban is vezetője volt. Az izraeli politika jellegzetessége az is, hogy a vezető politikusok mögött szinte minden esetben fényes katonai karrier is áll. Ha már az ország vezetőjét emlegetjük, feltétlenül meg kell említenünk Golda Meirt, aki a világ negyedik (és Izrael mind ez ideig egyetlen) női miniszterelnöke volt 1969 és 1974 között, akiről azonban azt mondták a kortársak, hogy ő volt az egyetlen férfi a kormányban.

Az állam életében a kezdetektől fontos kérdés volt a valláshoz, vallásszössághoz való hozzáállás. A korai

cionisták többsége hangsúlyozottan kulturális, nem pedig vallási alapokon állt. Zsidóságukat sokkal inkább népi, mintsem vallási hovatartozásként értelmezték. Mára a cionizmus sokkal erőteljesebb eszme a vallásos mozgalmak körében, és a vallásos cionista közösség meghatározó és befolyásos részét képezi az izraeli mozaiknak. Az állam világi alapokon áll, ám a zsidó vallási hagyományok mindig is fontos részét képezték az államapparátus működésének, a gazdaságnak, az oktatásnak és az egyéni és állami élet minden egyéb területének.

A FÖLDHÖZ VALÓ JOG

A Tórában Ávrám ősapánk történetétől kezdve számos alkalommal szerepel az ígélet, mely szerint Izrael Földje a zsidó népé lesz, bár a világ népei a történelem során soha nem fogadták el a zsidók e földhöz való jogát. Ezt a tendenciát láthatjuk a modern kori államalapítástól kezdve is, hiszen, ahogy fent említettük, az arab államok a kezdetektől fogva elutasították a kétállami megoldást, és elleneztek a zsidó állam létrejöttét, és a világ számos országa a mai napig megkérdőjelezi a zsidó állam létjogosultságát, illetve azon belül Jeruzsálemet, mint Izrael elidegeníthetetlen és feloszthatatlan fővárosát.

Az ENSZ-határozat által Izraelnek ítélt terület a háborúk nyomán rendszeresen nőtt, illetve csökkent. A hatnapos háborúban Izrael visszaszerezte egyes, korábban elveszített területeit, melyek közül kettőt azóta feladott: a Szinájt az 1978-as egyiptomi békekötéskor, illetve a Gáza-övezetet a 2005-ös kivonulás alkalmával. A 67-es határokon kívül fekvő területek közül – ide tartozik Kelet-Jeruzsálem, a Golán-fennsík, valamint Jehuda és Somron –, Izrael csak az első kettőt annektálta, Je-

Tel Aviv éjjel

huda és Somron azonban közigazgatásilag különálló egységet képez. Az itt élő arab lakosság nem kapott állampolgárságot, ők a Palesztin Hatóság felügyelete alá tartoznak. A területet három térségre osztották: az „A” a Palesztin Autonómia része, ide izraelieknek tilos és életveszélyes a belépés, a „B” palesztin polgári, de izraeli katonai ellenőrzés alatt áll, a „C” területeket pedig kizárólag Izrael ellenőrzi.

IZRAEL, AHOL SÉTÁLNI IS MICVA

Bár a Jehosua próféta vezette honfoglalást követő 3200 évben folyamatos volt a zsidó jelenlét az országban, az 1948-as államalapítás döntő változást hozott a Szentföld és az itt élő zsidóság számára. A második Szentély polgári időszámítás szerinti 70-ben történt lerombolását követő szétszórás után a száműzetésbe kényszerített zsidók mindig is visszavágytak őseik földjére, erről tanúskodnak mindennapos imáink. A modern kori Izrael Államban lassanként megvalósul a próféciák által megjövendölt „kibuc gálujot” – a szétszórtak összegyűjtése, ahogyan egyre több és több zsidó teljesíti az alijázás micváját, és költözik Izraelbe. A Talmud bölcsei szerint „Izrael földjén élni felér a Tóra összes parancsolatával”. Egy másik helyen azt olvassuk: „minden négy *ámá* [2 méter], amelyet az ember Izrael Földjén megtesz, egy micva”. Izrael Állam létrejötte lehetővé tette, hogy zsidók milliói tartsák be nap, mint nap e micvákat, ismét a zsidóság szellemi és történelmi központjává emelve e kicsi, de annál fontosabb földdarabot.

HONNAN TUDJUK, HOGY MIKOR ANTISZEMITIZMUS AZ ANTICIONIZMUS?

Argumentációs javaslat az antiszemitizmusfogalomnak és az antiszemitizmus elleni küzdelemnek a hagyományos antiszemitizmusról az anticionista változatra történő kiterjesztéséről. BENKŐ BALÁZS ÍRÁSA

Az anticionizmus több, a cionizmus eszméivel szemben álló politikai vagy vallási nézet gyűjtőneve. Egy széles körben elfogadott definíció szerint azt a meggyőződést értjük alatta, hogy Izraelnek nincs joga létezni és Izrael népe nem határozhatja meg, hol húzódnak az ország biztonságos és védhető határai.

Az anticionizmus eredete még Izrael Állam megszűlése előttre nyúlik vissza: először a 20. század elején használták elsősorban a brit mandátum területén mikor zsidók hazatelepülése ellen erőszakosan fellépő arabok kapcsán. A '70-es évekre vált bevett fogalom: az izraeli-arab konfliktusok részeként kapott jelentőséget. Az arab világból induló Izrael ellenesség ekkorra már a nyugati világban elterjedt. Mára egyértelművé vált: az anticionizmus az antiszemitizmus egyik válfaja.

ELŐZETES MEGJEGYZÉSEK

A kifejtés és a tevékenység során kerülni kell az egyes személyekre, illetve szervezetekre vonatkozó „antiszemita” megnevezést (kivéve, ha az érintettek teljes tevékenységére vonatkozólag vagy öndefiníciójuk alapján ilyesmi egészen egyértelműen megállapítható), és mindig az adott megnyilvánulást, szöveget vagy tevékenységet kell „antiszemita”-ként felmutatni.

Ez azért is célszerű, mert megakadályozza annak az 'ellenérvnek' a használatát, amely az illető más megnyilvánulásaira hivatkozik (ld. „sok zsidó barátom van”, „részt vettem az Élet Menetén” stb.), illetve arra, hogy esetleg ő maga is zsidó származású (az antiszemitizmus anticionista válfajába tartozóként azonosítható tevékenységek nagyobb ismertségű elkövetőinek jelentős része zsidó származású és/vagy identitású).

A kifejtés és a tevékenység alapjául nem a deklaratív ('véleménynyilvánító'), hanem az elemző-érvelő megközelítést javaslom. A követendő eljárás az, hogy az antiszemitizmus anticionista válfajában szükségszerűen megjelenő érvrendszer elemeit visszavezessük

a „hagyományos” antiszemita érvrendszer strukturális elemeire és egyben ennek az érvrendszernek az érvényességét elvileg és meggyőzően cáfoljuk.

A „HAGYOMÁNYOS” ANTISZEMITIZMUS ALAPVETŐ TOPOSZAINAK ÉS NARRATÍV FUNKCIÓINAK FELTÁRÁSA

a) A zsidó léte ősbűnnel terhelt – ez az ősbűn metafizikai, vallási eredetű, de életmódjában is minduntalan megmutatkozik.

b) A zsidót érő radikális, tehát lényegi kritika így valójában a zsidó létezésének morális alapját, létező való jogát vonja kétségbe.

c) A zsidót érő egyes vádak tulajdonképpen csak igazolásai és illusztrációi az ősbűnnel terhelt állapot következményeinek. Nincs jelentősége annak, hogy a zsidót érő vádak önmagukban igazak-e.

d) Csak az a lényege szerint helyes leírása a zsidót érintő minden eseménynek, függetlenül a jogi viszonyoktól, az események kronológiájától vagy bármi egyébétől, amely kidomborítja a zsidó ősbűnéből fakadó elvetemültségét.

d) Ha zsidó végez egy adott társadalmi vagy gazdasági tevékenységet, akkor az a tevékenység bűnös, vagy leplezni próbálja bűnös voltát, míg, ha ugyanazt a tevékenységet nem zsidók végzik, akkor e tevékenységek nemeselek vagy maguktól értetődők, esetleg közömbösek.

e) A zsidó szándékai alantasak – a nem zsidó fél szándéka alapvetően nemes, hiszen csak az ősbűnnel terhelt szörnyeteg ellen védekeznek. A vele szemben – mindig jogosan – fellépők esetleg helyteleníthető túlkapasokra ragadtatják magukat, de ez – és ennek morális ódiума – is a zsidók tevékenységére vezetendő vissza. Amikor majd nem lesznek zsidók, akkor túlkapasokra sem lesz szükség, az ellenük fellázadóknak majd nem kell bemocskolniuk a kezüket.

f) A zsidónak tökéletesnek kellene lennie ahhoz, hogy ne ítéltessék meg, de ez a fentiekből adódóan nem lehetséges.

g) A zsidó nem ítélhet, csak tárgya lehet az ítéletnek.

h) A zsidó tevékenységének mindig valamilyen rettetés – morálisan végletesen elítélendő – bűnökhöz van rejtélyes köze, ezek árnyéka vetül rá akkor is, ha nem ő követte el, valójában ő testesíti meg, ő jeleníti meg ezeket.

i) A zsidó bitorol, valójában nincs joga törvényadta jussához sem, akkor sem, ha javait a keresztény uralkodók és a keresztény világ törvényeinek betartásával és előírásai alapján szerezte. A tételes jog itt nem segít, csak az igazságosság, amely a zsidó által bitorolt javakat visszajuttatja a zsidó által kismizmizetteknek.

j) A zsidó tudományos, gazdasági, művészeti eredményei értéktelenek, ezeket nem szabad a zsidó igazi lényének megítélésekor figyelembe venni, mert ezek is csak bitorlásra és az ősbűnre vezethetők vissza.

k) A zsidó disszimulál: amikor megpróbál helyes módon viselkedni, akkor valójában csak gyalázatos szándékait leplezi.

l) A zsidó eliminálásával majd helyreáll valamiféle nemes, természetes és békés világrend, melyet a zsidó megjelenése és mesterkedései zavartak meg.

m) A zsidó rejtélyes módon uralkodik, manipulál, hatalma óriási, igazában az egész világot lényegileg befolyásolja a léte, hisz eltűnése, kiiktatása is csak ezért hozhatja el a korábbi idők természetes és reményteli állapotait.

n) A zsidó elleni harc a fentiekből adódóan önmagán, az adott konfliktus arányain és méretén messze túlmutató globális, esetleg kozmikus jelentőséggel bír, valójában a Rossz és a Jó küzdelme ez.

AZ ANTISZEMITIZMUS ANTICIONISTA VÁLTOZATÁNAK TOPOSZAI ÉS LEVEZETÉSI LÁNCAI

Mint látni fogjuk, a fenti toposzok illetve levezetési láncok szinte azonos szerkezetben találhatók meg az anticionista diskurzusban. Általánosságban megjegyzendő, hogy minden eddig ismert anticionista diskurzusnak ezek az elemei. A tárgyi, egyes izraeli intézkedésekre, jogszabályokra vagy politikai irányzatokra vonatkozó kritika néhány lépésben az itt bemutatott toposzokba és levezetési láncokba csúszik át minden olyan esetben és minden olyan szövegben, amelynek szerzői – akár a vélelmezett illetve felvetett jogsértések mértékét, akár az egész konfliktus áldozatainak számát, akár területi

kiterjedését vesszük figyelembe – látványosan aránytalanul foglalkoznak az izraeli viszonyokkal.

Sajnálatos módon az ENSZ-től kezdve a mainstream sajtón keresztül a szenvedélyes internetes vitafórumokig a helyzet mindig vagy szinte mindig ez. Áruklódó jele ennek az, ahogyan saját tevékenységüket ezek a szerzők meghatározzák: „Izrael politikáját bírálom” – a kritikai felvetés tárgya a legkritikább esetben valamilyen konkrét szakpolitikai intézkedés, legfeljebb az „Izrael-kritika” szinonimájává vált toposzokat sorolják fel, mint a települések, vagy a „megszállás”, a kritika tárgya valójában maga az állam létezése, és a magától értetődőnek felmutatott „hidden evil agenda”, azaz az, hogy bármilyen tett és jelenség mögött szükségszerűen valamilyen gonosz szándék ismerendő fel. Ez annak a jele, hogy a konfliktus tárgyalása – nem utolsósorban az ellenérdekelt felek által ebbe fektetett mérhetetlenül sok energiának és forrásnak tulajdoníthatóan, de azért is, mert a konfliktusra ráépülő komplex történelmi-világnézeti narratíva nagyon erős és nagyon mélyen gyökerező kulturális mémeket és hagyománnyá vált képzeteket vett birtokba – messze túlnyúlik annak tényleges terjedelmén és jelentőségén. Amiképpen a hagyományos antiszemitizmus a zsidó metaforáját emelte egy világmagyarázat középponti elemévé, önmagán túlmutató tartalmakat magába sűrítő példázatává, akképpen az antiszemitizmus anticionista változata is ugyanezt teszi.

Mielőtt a tételes felsorolásba fognánk, be kell mutatnunk azokat a rendszerszerű különbségeket, amelyek a hagyományos antiszemitizmus és az anticionista változatban megjelenített alaphelyzetből adódóan a két változat sztereotip toposzai és levezetési láncjai között fennállnak. Látni fogjuk, hogy néhány magától értetődő megkülönböztetés bevezetésével a toposzok és levezetési láncok szinte egybevágoak lesznek a két változat között.

STRUKTURÁLIS KÜLÖNBΣÉGEK AZ ANTISZEMITA IDEOLÓGIA HAGYOMÁNYS ÉS ANTICIONISTA VÁLTOZATÁBAN

A zsidóság mint embercsoport, illetve Izrael Állam: az antiszemitizmus anticionista változatának tárgya Izrael állama. Izrael az ősbűn (ld. fent) hordozója, létrejöttének körülményeit foglalja így ideológiájába az

antiszemitizmus anticionista változata. Nem kétséges ugyanakkor, hogy ez az ősbűn és annak gyanúja átadódik a zsidókra is, amennyiben nem határolódnak el határozottan, esetleg szenvedélyes anticionistává válva maguk is Izrael Államától. Amikor azonban az állam az antiszemita világkép centrális szereplője, és nem az államtalan embertömeg, az ideológiának csak közvetetten jelenik meg a rasszista alapvetése, amennyiben a zsidók állama egyedüli és minden mással összevetetlenül kezelt szereplője a vázolt ideológiai alapú támadásoknak. Ez az egyik oka annak, hogy az anticionista változattal jószándékú emberek könnyebben téveszthetők meg.

Az ősbűn ebben az esetben a felszínen nem teológiai konfliktus vagy a múlt ködébe vesző metafizikai alapvetés (bár – elsősorban iszlám oldalról – „az üdvörtörténeti elsőszülöttség” kérdése továbbra is az egyik legalapvetőbb megítélés szerint), hanem az állam 70 évvel ezelőtti megalapítása, illetve a 100 éves Balfour-nyilatkozat és a népszövetségi mandátum. Bár történelmi léptékkal mérve nemrég történt eseményekről van szó, mitizáltságuk az anticionista propagandában igen jelentős mértékű, szinte az ókori mondák mértékében torzítja az ismert tényeket, folyamatokat és azok jogi alapjait. A valaha volt „palesztin államiság”, esetleg a filiszteus leszármazás, az öröktől fogva állt Sziklamecset és hasonló önellentmondásos, ténytagadó mitologémák képesek anyagi erővé válni az ideológiában. Ezeket a mainstream nyugati anticionizmus olyan logikátlanul önigazoló módon építi be és igazolja a maga rendszerében, hogy „ezek az elnyomottak és kisemmizettek méltóságának helyreállítását szolgáló narratív elemek, ezért, ha nem igazak is önmagukban, de lényegüket tekintve mégis azok”.

Míg az állam és intézményes hatalom nélküli zsidóság nem rendelkezett közhatalmi és fegyveres erővel, ezekkel az eszközökkel vissza sem élhetett. Miután a zsidó nemzet Izrael megalapításával nemzeti otthont és államot alapított, ennek következtében alkalmassá

vált arra, hogy adott esetben minden más államhoz hasonlóan támadjon és védekezzen, hatalmat gyakoroljon állampolgárai és az általa ellenőrzött területek lakói felett, megelőző intézkedéseket vagy egyéb katonai ellenintézkedéseket foganasítson és kollaterális veszteségeket okozzon, illetve fegyveres erőinek tagjai adott esetben bűncselekményeket is elkövessenek. Ennélfogva Izrael tevékenysége megítélésének alapja nem lehet az, hogy minden tevékenységét (az önvédelmet is beleértve) automatikusan bűnnek tekintenek, csakis az, hogy hasonló helyzetben más államok miképpen képesek saját legitim érdekeiket megvédelmezni és ténylegesen miképpen hajtják végre ezeket az intézkedéseket, és mik a tényleges, gyakorlatban alkalmazható és számon is kért kritériumai például az „arányos viszcacsapásnak”. És hát tudjuk, hogy más államok hadseregei legritkábban telefonálnak figyelmeztetésül az ellenséges katonai célpontok közelében lakóknak....

A hagyományos nyugati antiszemitizmus erre vonatkozó toposzában a zsidó kizsákmányol, kihasznál, becsap és bitorol. Áldozata az egész keresztény világ. Az antiszemitizmus anticionista változatában ez az „elnyomott-elnyomó”, az „áldozat-elkövető” dichotómiában jelenik meg. Minden esemény – teljesen függetlenül a tényleges erőviszonyoktól, lefolyástól, elkövetési módtól és a szerepet játszó érdekektől – kivétel nélkül ebbe a ko-reográfiába van átalakítva. Az elnyomó és elkövető szerepében mindig Izrael jelenik meg, ami jele és egyben megerősítése ősbűnének. Ez a világlátás része a mai baloldal identitáspolitikai szemléletének, és ez a másik oka annak, hogy jószándékú emberek ezt a torz mítoszt magukévé és politikai identitásuk alapjává képesek tenni, amely a világképükben egyébként minden más progresszív ügyre is rávetül. Ezért történhet meg az, hogy az életmódbeli kisebbségek egyenlőségéért küzdő mozgalmak valójában obskurus fundamentalista diktatúrákat éltetnek. Ez leginkább természetesen az illető mozgalmak céljainak árt, meg azoknak a palesztin tömegeknek, amelyeknek sem ez a küzdelem, sem a célként feltüntetett állam terrorizmi-

kus és korrupt klánjaik vezetésével történő megalapítása vélhetően nem járna emberi jogaik kiteljesedésével, sőt. Így lesz a semmilyen demokratikus törekvést múltjukban vagy jelenükben felmutatni nem képes klánok és önérdékű támogatóik jogilag és történetileg csak konstruált mítoszokra támaszkodó nacionalista törekvése az emberi jogok és a felszabadulás nagy metaforájává.

AZ ANTICIONISTA TOPOSZOK ÉS NARRATÍV FUNKCIÓK BEMUTATÁSA

A korábban bemutatott pontok szerint tekintsük át az anticionista narratívát!

a) Izrael államának léte ösbűnnel terhelt – ez az ösbűn létrejöttének körülményeiben áll, de az ország mindennapjaiban is folyamatosan megmutatkozik.

b) Az Izraelt érő radikális, tehát lényegi kritika így valójában Izrael létezésének morális alapját, léthez való jogát vonja kétségbe.

c) Az Izraelt érő egyes vádak tulajdonképpen csak igazolásai és illusztrációi az ösbűnnel terhelt állapot következményeinek. Nincs jelentősége annak, hogy az Izraelt érő vádak önmagukban igazak-e.

d) Csak az a lényege szerint helyes leírása az Izraelt érintő minden eseménynek, függetlenül a jogi viszonyoktól, az események kronológiájától vagy bármi egyébtől, amely kidomborítja Izrael létrejöttének ösbűnéből fakadó elvetemültségét.

d) Ha Izrael végez egy adott társadalmi vagy gazdasági tevékenységet, a katonai önvédelemtől a tenger-víz-sótalanításon át a hi-techig – akkor az a tevékenység bűnös, vagy leplezni próbálja bűnös voltát, míg, ha ugyanazt a tevékenységet nem Izrael végzi, akkor e tevékenységek nemesek vagy maguktól értetődők, esetleg közömbösek.

e) Izrael szándékai alantasak – a másik fél szándéka alapvetően nemes, hiszen csak az ösbűnnel terhelt szörnyeteg ellen védekezik. A vele szemben – mindig jogosan – fellépők, esetleg helyteleníthető túlkapasokra ragadtatják magukat, de ez is Izrael tevékenységére vezetendő vissza. Amikor majd nem lesz Izrael, akkor túlkapasokra sem lesz szükség, az ellene ma fellázadónak majd nem kell bemocskolniuk a kezüket.

f) Izraelnek tökéletesnek kellene lennie ahhoz, hogy ne ítéltessék meg, de ez a fentiekből adódónak nem lehetséges.

g) Izrael nem ítéltet, csak tárgya lehet az ítéletnek.

h) Izrael tevékenységének mindig valamilyen rettetetes, morálisan elítélendő bűnökhöz van rejtélyes köze, ezek árnyéka vetül rá, akkor is, ha nem ő követte el, valójában ő testesíti meg, ő jeleníti meg ezeket. Ilyen az apartheid, a náciizmus, a gyarmatosítás.

i) Izrael bitorol, valójában nincs joga törvényadta jussához akkor sem, ha javait a Népszövetség, az ENSZ és a világ törvényeinek betartásával és előírásai alapján szerezte. A tételes jog itt nem segít, csak az igazságosság, amely az Izrael által bitorolt javakat visszajuttatja a zsidó által kismimizettetteknek.

j) Izrael tudományos, gazdasági, művészeti eredményei értéktelenek, ezeket nem szabad Izrael igazi lényegének megítélésekor figyelembe venni, mert ezek is csak bitorlásra és az ösbűnre vezethetők vissza.

k) Izrael disszimulál: amikor megpróbál helyes módon viselkedni, akkor valójában csak gyalázatos szándékait leplezi. Az életmódbeli kisebbségek szabadsága valójában csak pinkwashing, Ha tehát arról van szó, hogy Izraelben a meleg közösség háborítatlanul gyakorolhatja jogait, az azért van, mert Izrael e mögé akarja rejtetni elnyomó és terrorisztikus valóját. Az izraeli katonák pedig eredendő rasszizmusuk miatt nem erőszakolnak meg arab asszonyokat.

l) Izrael eliminálásával majd helyreáll valamiféle nemes, természetes és békés világrend, melyet Izrael megjelenése és mesterkedései zavartak meg.

m) Izrael rejtélyes módon uralkodik, manipulál, hatalma óriási, igazából az egész világot lényegileg befolyásolja a léte, hisz eltűnése, kiiktatása is csak ezért hozhatja el a korábbi idők természetes és reményteli állapotait.

n) Az Izrael elleni harc a fentiekből adódóan önmagán, az adott konfliktus arányain és méretén messze túlmutató globális, esetleg kozmikus jelentőséggel bír, valójában a Rossz és a Jó küzdelme ez.

ÖSSZEGZÉS

Láttuk, hogy a hagyományos antiszemita toposzok és levezetési láncok miképpen transzformálhatók néhány – a kiinduló helyzetből adódó módosítással – az antiszemitizmus anticionista változatának toposzaivá és levezetési láncáivá.

Korunkban talán bizonyos – itt nem tárgyalandó – politikai és világnézeti, illetve népmozgalmi okokból a baloldali, illetve identitáspolitikai környezetben megfogalmazódó anticionista ideológia veszélyesebb, mivel a vizsgálat próbáját ki nem álló, ugyanakkor rokonszenvesnek tűnő emberjogi és igazságossági követelésekbe rejtji lényegi antiszemita üzenetét, és sokkal erősebb érdekek és csoportok támogatják terjedését, mint a hagyományosan antiszemitizmusként felismert irányzatokét.

A két ideológia alapjainak lényegi azonossága miatt ugyanakkor nem helyes az ideiglenesen helyenként háttérbe szorulni látszó hagyományos antiszemitizmus elleni küzdelmet sem felfüggeszteni – pragmatikus, stratégiai megfontolások ugyanakkor szólhatnak a megfelelő súlyozás mellett. Az antiszemitizmus anticionista változata alapvetően jószándékú vagy önmagukat ilyennek látni kívánó emberek körében is szed áldozatokat. Így az ő esetükben az ideológiai alapvetés hibás voltára és arra kell rámutatni, hogy ez a megközelítés valójában elsősorban az ürügyként felhasznált palesztinok és az ezzel az ürüggyel elnyomás alatt tartott tömegek számára káros. Így remény lehet arra, hogy jobbító szándékukat más, arra valóban érdemes ügyek felé tereljük.

KIEGYEZÉS A GYILKOSOKKAL

Az első német kárpótlás története (I. rész)

A német *Wiedergutmachung* szó a II. világháború után arra a jóvátételre vonatkozik, aminek fizetésébe a nyugatnémet kormány (NSZK) beleegyezett 1953-ban a holokauszt túlélői számára és azoknak, akiket kényszermunkatáborokban dolgoztattak, vagy más módon váltak a nácik áldozatává. Ez az összeg az évek során meghaladta a 100 milliárd német márkát. A jóvátétel kapcsán sok éves rabbinikus vita alakult ki, mely számos háláchikus szempontból vizsgálta: elfogadható-e a „nácik pénze”. OBERLANDER BÁRUCH RABBI ÉS STEINER ZSÓFIA ÍRÁSA

A LUXEMBURGI EGYEZMÉNY SZÜLETÉSE

1948-ban megalakult a modern Izrael Állam. A II. világháború, amely megteremtette az európai zsidóságot, elsöpörve évszázados infrastruktúráját, földönfutóvá téve a testileg-lelkileg megkínzott túlélőket, épp csak, hogy véget ért. A megmenekültek százezrei kerestek új otthont. Az ellenségekkel körülvett, aprócska és elszigetelt Izraelnek erején felül kellett helytállnia, hogy a bevándorlók tömegének lakást, étel-italt, munkát és nem utolsó sorban egészségügyi ellátást tudjon biztosítani, miközben létét folyamatosan fenyegették a környező arab országok. Ebben az instabil gazdasági és biztonsági helyzetben Izraelnek erőforrásokra volt szüksége.

Ebbe a helyzetbe robbant be a Német Szövetségi Köztársaság első kancellárja, dr. *Konrad Adenauer* (1876–1967), aki már 1949-ben, hivatalba lépését követően kapcsolatba lépett Izrael képviselőivel, hogy kidolgozzanak egy jóvátételi rendszert. Csakhogy bármilyen szándék is vezette Adenauert, ötlete mindkét oldalon felháborodást váltott ki. Izraelben felkorbácsolta az indulatokat már maga a gondolat is, hogy megállapodást kössenek Németországgal. Sokan vetették a megállapodás felé hajló Ben Gurion-kormány szemére, hogy lepaktálna a gyilkosokkal, akik a vérrel szennyezett pénzzel megbocsátást akarnak vásárolni

maguknak. Ezzel párhuzamosan Németországban, ahol még épp csak, hogy megkezdődött a náci bűnök feltárása: széles tömegek tagadták, hogy milliókat gyilkoltak volna meg, és nem sokan érezték felelősséget a náci rémtettek miatt.

David Ben Gurion (1886–1973), Izrael Állam első miniszterelnöke azzal érvelt a jóvátételi egyezmény mellett, hogy annak alapja a lehető legtöbb zsidó tulajdon visszaszerzése, „hogy a gyilkosok ne váljanak örökösökké”. Emellett azzal is érvelt, hogy a jóvátételből lehetne finanszírozni az Izraelben letelepült túlélők rehabilitációját és beilleszkedésük segítségét. Mint megfogalmazta, két megközelítés létezik: a gettózsidóké és a szabad embereké: „Senki után nem akarok futni. Itt akarok ülni és építkezni” – ez volt Ben Gurion határozott véleménye.

A KAPCSOLATFELVÉTEL

1951 márciusában az izraeli külügyminiszter (későbbi miniszterelnök), *Mose Sáret* (1894–1965) titkos jegyzékkel fordult a Németország feletti ellenőrzést gyakorló négy nagyhatalomhoz, és Izrael Állam nevében 1,5 milliárd dollárt követelt az NSZK-tól. A számítás alapja az volt, hogy Izrael 500 ezer holokauszt túlélőt fogadott be és telepített le, aminek a költsége fejenként 3000 dollár (ma több mint 28 ezer dollár) volt. A követeléssel szemben állt a – számítá-

saik szerint – 6 milliárd dollárra rúgó, a nácik által elrabolt zsidó vagyon. A tárgyaláson – és a háttérben zajló társadalmi vita során ugyancsak – újra meg újra hangsúlyozták, hogy semmilyen anyagi kártérítés nem teheti jóvá a zsidók ellen elkövetett bűnöket, a jóvátétel az elrabolt vagyon visszaszerzését célozza. „Nem lesz előrelépés Németország méltóságának helyreállításában a többi nép között addig, míg a zsidó nép jóvátételének ügye le nem zárul” – áll a rengeteget kritizált jegyzékben.

Válaszul Adenauer jelezte, hogy országa kész az együttműködésre. A német parlamentben elmondott beszédében így fogalmazott: „...elmondhatatlan bűnöket követtek el a német nép nevében, ami erkölcsi és anyagi kártérítésért kiált. A szövetségi kormány készen áll, a zsidóság és Izrael Államának képviselőivel közösen... hogy megoldást találjon az anyagi kártérítés problémájára, ezzel könnyítve meg az utat, mely a végtelen szenvedés lelki megnyugvásához vezet.”

Egy hónappal később a Zsidó Világkongresszus elnöke, *Náchum Goldmann* (1895–1982) vezetésével a 23 legfontosabb zsidó nemzeti és világszervezet tartott egyeztetést, melyen rögzítették, hogy kizárólag anyagi jóvátételről lehet beszélni. Ez a megbeszélés alapozta meg a zsidók kárpótlását koordináló *Claims Conference* szervezet létrejöttét.

IZRAELI ELLENÁLLÁS

Csak hogy a Kneszet még nem állt készen erre. Hihetetlen indulatokkal terhelt viták zajlottak a falakon belül – és a szélesebb társadalomban azokon kívül is –, melyek azután sem csitultak, hogy az izraeli parlament 61-50 arányban megszavazta, hogy megkezdődjenek a tárgyalások a németekkel. A vallásos képviselők – öt kivételével – az egyezmény mellett szavaztak.

A legszenvedélyesebb ellenző *Menáchem Begin* (1913–1992) volt, Ben Gurion nagy ellenlábas, az, aki nem sokkal korábban még meghajolt az új miniszterelnök akarata előtt, és feladta militáns megoldási módszereit az állam békéjéért. Ekkor azonban körömszakadtáig védte álláspontját: a kárpótlás elfogadása lepaktálás a nációkkal. Részt vett a Kneszet ellen induló 15 ezres tiltakozó tömeg megmozdulásában is 1952. január 7-én. Bár a katonaság akadályokkal lezárta a Kneszethez vezető utakat, a tüntetők előrenyomultak, és Begin biztatására kövekkel dobálták meg a Kneszetet, végül a rendőrségnek több száz sebesült árán, de sikerült megfékeznie a demonstrálókat.

Begin a Kneszetben elmondott beszédében felhánytorgatta Ben Gurionnak, hogy elfeledkezik Németország náci múltjáról: „az alkalmazottak fele Adenauer külügyében a Náci Párt tagja. Ezekkel fog tárgyalni... a gyilkosokkal, akik megalapozták testvéreink millióinak megsemmisítését.” Begin vitába szállt azzal az érveléssel is, hogy a rablott vagyont akarják visszaszerezni az izraeliek, hogy az ne maradjon a tolvajok kezében: „Ezeknek a tárgyalásoknak az értelmében visszaszerzik 5 százalékát az elrabolt zsidó vagyonnak és 95 százalékát a rablók kezében hagyják. ... Ki hatalmazta fel erre? Kapott felhatalmazást a képviselőlet azoktól, akik már nincsenek közöttünk?”

A talmudi disputákat idéző fordulatokkal tüzdelt beszédében méltatlannak nevezte a cionista eszmékhez Ben Gurionék eljárását, majd „ez a megállapodás halott!” felkiáltással zárta szavait.

A MEGÁLLAPODÁS LÉTREJÖTTE

Az egyeztetések 1952 márciusában, Hágában kezdődtek meg, és hat hónapig tartottak. Az asztal egyik oldalán a túlélők tekintetével a hátában Mose Saret,

Izrael külügyminisztere ült, a másikon a nációk bűneivel terhelt Németország képviselőjében maga Adenauer kancellár. Az 1952 márciusában megkezdett tárgyalásokon az NSZK és Izrael képviselői mellett a Zsidó Világkongresszus delegációja is részt vett.

Végül 1952. szeptember 10-én, a luxemburgi városházán írták alá a Luxemburgi Egyezséget, amely oly sok, épp csak hogy behegedt sebet tépett fel. Az egyezés preambuluma rögzítette, hogy a kompenzáció egy részének kifizetésére áruk és szolgáltatások formájában kerül sor (pl. mezőgazdasági gépek, befektetések stb.). Külön jegyzőkönyv foglalkozott az egyéni kárpótlással, melyhez a Claims Conference-en keresztül további 450 millió márka (ma kb. 1 milliárd euró) kifizetésére tett ígéretet a német állam. Noha az arab országok mindenáron igyekeztek megakadályozni, a német parlament 1953 márciusában 239-163 arányban megszavazta a Luxemburgi Egyezményt.

A LUXEMBURGI JÓVÁTÉTELI SZERZŐDÉS HÁLÁCHIKUS HÁTTERE

A rabbik között szintén nagy vita zajlott a kárpótlás kérdéséről. A háláchikus vitákat különösen élessé tette, hogy a rabbik többsége maga is holokausztúlélő volt, ezért érzékenyen érintette őket a kérdés.

A kérdés nemcsak Izrael Állam vezetőit osztotta meg: hatalmas vitát kavart a zsidó nép körében éppúgy, mint a rabbinikus világban. Szenvedélyes – és sokszor szívszorító – levelezések és újságcikkek tanúskodnak róla, hogy mennyi fájdalmat és haragot kavart fel a kérdés. A mondhatni vérrrel írt cikkek szerzői maguk is nagyobb részt a holokauszt túlélői voltak, akik közösségeiket, családjajukat siratták, miközben Európában, az Egyesült Államokban vagy éppen Izraelben próbálták hamvaiból újjáéleszteni a zsidóságot.

A RABBINIKUS VITA HÉT ÉVE

A rabbinikus irodalomban a kutatásaim alapján hét éven keresztül, 1951 decemberétől 1959-ig zajlott a vita mind az

dr. Konrad Adenauer, német kancellár és Zálmán Sázár, izraeli elnök

Izraelnek nyújtandó jóvátételről, mind az ezzel együtt terítékre került egyéni kárpótlásról. A dispután végigvonul egy alapvető érvelés az elfogadás mellett, miszerint a kárpótlás elfogadása nem jelent sem békekötést, sem megbocsátást, pusztán az elrabolt vagyon visszaszerzését, amire rendkívül nagy szüksége volt a frissen alakult, gazdasági válsággal küzdő Izraelnek ahhoz, hogy a több százezer testileg és lelkileg meggyötört, egzisztenciájától megfosztott holokauszt-túlélőnek megfelelő életszínvonalat biztosíthasson. Sokan azonban nem így látták.

A vitában kilenc alapvető forrás merült fel, amiket az alábbiakban összefoglalva áttekintünk.

1. Váltásdíj a gyilkos lelkéért

„Ne fogadjatok el váltásdíjat a gyilkos lelkéért, aki halálraítélte, hanem ölessék meg. És ne fogadjatok el váltásdíjat azért, aki menekül menedékvárosába, hogy visszatérjen és lakjék az országban, mielőtt a főpap meghal. És meg ne fertőztessétek az országot, amelyben vagytok, mert a vér, az megfertőzheti az országot és az országnak nem szerezhető engesztelés a vértől, mely kiontatott benne, csak annak vére által, aki kiontotta.” (4Mózes 35:31–33.)

Hogy lehetne elfogadni a nációk váltásdíját? – tette fel ez alapján a sátorlajjhelyi születésű *Stern Smuel Twijá* rabbi (1920–2004) a kérdést¹. Ő maga adta meg a választ azzal, hogy ez nem egy váltásdíj a gyilkosságért, nem a megbocsátásunkat veszik meg vele, hanem a rablott vagyonért fizetnek kártérítést.

Menáchem Begin beszédet mond a jóvátétel ellen (1952) fotó: Hans Pinn

2. „Ne keresd az ő békességüket”

„Ne jusson be ammonita és móabita az Örökkévaló gyülekezetébe; tizedik nemzedéke se jusson be az Örökkévaló gyülekezetébe, mindörökké. Azért, mert nem jöttek elétek kenyérrel és vízzel az úton, mikor kivonultatok Egyiptomból... Ne keresd az ő békességüket és az ő javukat mindennapjaidon át, örökké.” (5Mózes 23:4-7.)

Stern rabbi² ennek alapján inkább olyan törvényt hozott volna, amely megtiltja, hogy bármilyen egyezséget kössünk a németekkel és kiköti, hogy náciok ne kaphassanak állampolgárságot Izraelben. Am szerintem a tórai idézet nem egy általános háláchá mindenki ellen, aki a zsidó nép ellen tett valamit, hanem kifejezetten erre a két népcsoportra vonatkozik.

3. Heródes adománya

„Heródes eredetileg rabszolga volt a hasmóneusok házában... felkelt és megölte gazdáit, [kiirtva a Hasmóneusok házat]... és felkelt és agyonverte az összes bölcset. De megkímélte Bává ben Butát, azért, hogy tanácsot kapjon tőle. [Megkérdezte tőle] mivel tudja elnyerni Isten megbocsátását? Bává azt mondta Heródesnek: Kioltotta a világ fényét, ahogy írva van³: Mert a parancsolatok a gyertyák és a Tóra a fény, akkor menjen és foglalkozzon a világ fényének helyreállításával [vagyis a Szentély újjáépítésével]... Az a mondas járta, aki nem látta a Heródes Szentélyét, az nem látott még szép épületet.” (Talmud, *Bává bátrá* 3b-4a.)

Goldberger Pinchász Áser Zelig (1915?-2001) volt nagymegyeri (Velky Meder) rabbi ebből a történetből azt vezeti le⁴, hogy hiába volt Heródes egy gyil-

kos, mégis elfogadták az adományát, a Szentély építését. Ezt csak úgy lehet magyarázni, hogy váltságdíjként nem lehet elfogadni semmit, de el lehet fogadni jótékony adományt.

4. Jó tanáccsal segíteni a gonoszokat

A Talmud egy kérdéssel folytatja a témát: „Hogy tehetett ilyen Bává ben Butá [vagyis hogy adhatott Bává tanácsot egy gonosz királynak, hogy az elkerülje az égből jövő büntetést]? Nem mondta-e Ráv Jehudá Ráv nevében... hogy mi okból kapott Dániel büntetést? Mert javaslatot tett Nebukadnecárnak, hogyan kerülje el Isten haragját, ahogy írva van⁵: »Mindazonáltal királyom, legyen ajánlatom elfogadható számodra: váltsd meg a bűneidet adakozással, és gonoszságodat nagylelkűséggel a szegényekkel szemben, ily módon kiárad majd a nyugalmad... És írva van⁶, hogy mivel Dániel javaslata szerint járt el, Nebukadnecár további egy évig elkerülte a büntetést. [Mivel Dániel cselekedetei helytelennek találtattak és ő maga is büntetést kapott ezért, miért adott tanácsot Bává ben Butá Heródesnek?]

A Talmud két választ is ad: „ha úgy tetszik, mondd, hogy a rabszolga [mint Heródes] helyzete más, mivel kötelező neki betartani a parancsolatokat”, így helyeselhető, hogy Bává segített Heródesnek megbocsátást szerezni. Ezzel szemben Nebukadnecár bálványimádó volt, így Dániel tanácsa helytelen volt.

„Ha úgy tetszik” – folytatja a Talmud – „mondd, hogy a Szentély esete más, mivel az királyi segítség nélkül nem épülehetett volna fel [akkora beruházás volt. Így ebben az adott esetben Bává ben Butá jogosan javasolta a bűnbánatot Heródesnek, akkor is, ha ebből egy

gonosz király szerzett előnyt].” (Talmud, *Bává bátrá* 4a.)

Maimonidész⁷ hálácháként jegyzi, hogy „tilos jó tanácsot adni gonosz bálványimádónak vagy rabszolgának. Még azt is tilos tanácsolni neki, hogy teljesítsen egy micvát akkor, ha megmarad gonoszságában...”.

Ha ez így van, kérdezi *Jichák Méir Rapaport* (1898-1982) egykori prágai rabbi⁸, akkor miért szabad a németeknek ilyen jó ötletet adni, hogy támogassák a túlélőket.

*Goldberger rabbi*⁹ erre azt válaszolt, hogy tilos rávenni a gonoszot jótékonykodásra, itt azonban elrabort javak visszaadásáról van szó. A New York-i *Joszéf Élijáhu Henkin* rabbi (1881-1973)¹⁰ és *Mordecháj Gerson Spalter* (1886-1962), a galíciai születésű volt sanoki rabbi¹¹ még abban is látott különbséget, hogy itt nem arról van szó, hogy lehetőséget adnának a gonoszoknak a bűnbocsánatra.

5. A mártírokért nincs váltságdíj

„Bajban vannak a gonosz népek, mert nem tudják rendbe hozni a bűnüket, hiszen írva van [arról az időről, amikor a népek megtérnek, és próbálják helyrehozni a kárt, amit okoztak]¹²: »A réz helyett aranyat hozok, a vas helyett ezüstöt hozok, a fa helyett rezet és a kő helyett vasat«. Igen ám, de Akiva rabbi és a társai helyett mit tudnak hozni? Erről van írva¹³: »És megtorlom vérüket, melyet meg nem toroltam!«” (Talmud, *Ros hásaná* 23a.)

Ezt a forrást annak alátámasztására hozta fel *Henkin rabbi*¹⁴ és *Goldberger rabbi*¹⁵, hogy az elrabort vagyon helyett visszaadott pénzt el lehet fogadni, de semmit nem lehet elfogadni a mártírokért cserébe.

6. Az egyiptomiak kincsei

„Beszélj, kérlek, a nép füle hallatára, hogy kérjen a férfi a barátjától, az aszszony, az ő asszonytársától ezüst- és aranyedényeket.” (2Mózes 11:2.)

Ez a forrás arra hivatkozik, hogy az Örökkévaló felszólította az Egyiptomból kiszabaduló zsidókat, hogy magukkal vigyék elnyomóik kincseit. A „kérlek” szó bölcseink szerint¹⁶ azért van kihangsúlyozva, hogy megértsük, az Örökkévalónak rendkívül fontos ez a kérés, mivel erre vonatkozott az Ábrahámnak tett ígérete¹⁷: „...rabszolgákká

teszik és sanyargatják őket... de ezután nagy vagyonnal fognak kivonulni.”

Eszerint nincs etikai akadály annak, hogy a túlélők is elkérjék a vagyont az elnyomóktól. Megdolgoztak érte, megérdemlik – vélte *Goldberger rabbi*¹⁸, kiemelve, hogy amikor Nagy Sándor idejében az egyiptomiak vissza akarták kérni a vagyonukat, a zsidók azzal érveltek – eredményesen –, hogy ha ezt visszaadják, akkor az egyiptomiak meg fizessék ki a rabszolgaként végzett munkájuk bérét¹⁹.

Izrael Ábrahám Mész (1918–1995) volt bánffyuhnyadi rabbi²⁰ még hozzáteszi ehhez, hogy azért kellett külön kérni ezt a zsidóknak, mert talán ők sem voltak teljesen biztosak abban, hogy etikusan elfogadni az egyiptomiaktól a pénzüket. Hasonlóképpen érvelt a litván *Zálmán Sorotzkin* rabbi (1880–1966) is²¹.

7. Zsákmány-e a kártérítés?

Itt két forrás kapcsolódik össze: *Eszter könyvében* többször elhangzik²², hogy „Nem nyúltak a zsákmányhoz” – valamint *Sámuel könyvében* azt olvassuk: „De szánakozott Saul meg a nép Agágon meg az apró jószág és a marha legjaván, a másodelletteken és a kövér juhokon és mindazon, ami jó, és nem akarták elpusztítani... és lett az Örökkévaló igéje Sámuelhez, mondván: Megbántam, hogy királlyá tettem Sault, mert ő elpártolt tőlem és szavaimat nem teljesítette. ... Mondta Sámuel: Micsoda hát a juhoknak e hangja füleimben, meg a marhának hangja, amit hallok?... Hát miért nem hallgattál az Örökkévaló szavára, hanem nekiestél a zsákmánynak és tetted, ami rossz az Örökkévaló szemében?” (1Sámuel 15: 9–11., 14., 19.)

Reuven Katz (1880–1963) Petách Tikva-i rabbi²³ a fenti idézetekkel mutatott rá arra, hogy a németek esetében se lenne szabad a zsákmány után nyúlni. Csakhogy az idézett esetekben a

A MAGYAR KÁRPÓTLÁS KÉRDÉSE

Ahogy látjuk, a kárpótás elfogadása mellett érvelő rabbik leginkább arra hivatkoztak, hogy ez nem egy „vérdíj” a mártírokért, hanem az elrabolt vagyonért és a kényszermunka során elviselt szenvedésért való kárpótlás. A magyar kárpótás esetében azonban részben az elhunytak után juttattak jóvátételi díjat a túlélő rokonoknak. Úgy vélem, a következő rabbinikus vélemény választ ad erre a dilemmára.

Joszéf Dov Soloveitchik rabbi (1903–1993), az amerikai modern ortodox irányzat vezetője meglepően radikális álláspontot képviselt még a megállapodás megszületése után is²⁸. Szerinte „a nációk olyan státuszúak, mint Ámálék, és tilos elfogadni tőlük bármilyen kárpótást, mert az ő fel-fogásuk szerint ez megbocsátást hoz nekik.” Sajnálatait fejezte ki, hogy a híres rabbik nem azt az álláspontot hirdették ki, hogy „inkább meghalni, mint elfogadni a pénzt, mert, ha így tettek volna, biztos, hogy Ben Gurion nem mert volna másként dönteni.”

De, ahogy az lenni szokott, a legradikálisabb véleményt alkotók bizonyultak sokszor a legrugalmasabbnak. Később ugyanis azt mondta Soloveitchik rabbi²⁹: „A történelem bebizonyította, hogy nem volt igazam. Enélkül nem tudott volna Izrael Állam fejlődni...”

Soloveitchik rabbi szavai nem csak Izrael Államnak adtak „feloldozást”: ennek alapján mindazok, akik szükséghelyzetben vannak és a megélhetésre kell nekik a pénz, elfogadhatják kártérítést szenvedéseikért és mártírjaik szenvedéseikért cserébe.

zsidók, védekezésből, Isten parancsát követve embert öltek. Azért volt fontos, hogy ne érjenek ellenségeik kincseihez, hogy ne tűnjön úgy, mintha a zsidók a zsákmányért támadtak volna. De a németek esetében ez nem áll fenn, ahogy *Goldberger rabbi*²⁴ mondta.

8. Két bűnért két büntetés jár

„Midőn dulakodnak férfiak és meglöknek egy viselős asszonyt, úgy, hogy elmegy magzata, de veszedelem [ti. a nő nem hal meg] nincs, akkor bíróságoltassék meg, amint kiszabja rá az asszony férje és adja meg a bírák útján. Ha azonban veszedelem lesz, akkor adj lelket lélekért.” (2Mózes 21:22–23.)

A Talmud²⁵ a fentiből vezeti le azt, hogy egy bűnért nem lehet két büntetést kiróni, ilyen esetben a súlyosabbat szabják, a könnyebbiket eltörlik (ti. nem

kell kártérítést is fizetnie a halálbüntetés mellett). Ez áll akkor is, ha valami miatt nem lehet végrehajtani a súlyosabbat²⁶. Mivel a nációk gyilkoltak, nem lenne szabad az enyhébb büntetést (kártérítést) kiróni rájuk, akkor sem, ha a halálbüntetést nem lehetne végrehajtani.

Csakhogy itt a nációknak két különböző bűnről van szó: egyik a gyilkosság, másik a rablás, így két külön büntetés léphet érvénybe, a halálbüntetés (amit nem lehet végrehajtani) és a kártérítés²⁷.

9. Ne legyen a bűnös örökös is

„És beszélj hozzá, mondván: így szól az Örökkévaló: Hát gyilkoltál és birtokba is vettél?” (1Királyok 21:19.) Vagyis ha lemondunk a kártérítésről, akkor nem elég, hogy a nációk kiirtottak hatmillió zsidót, még a vagyonukat is megtarthatnák.

(folyt. köv.)

¹ *HáTorá vöhmödiná* folyóirat 9–10. szám, 5718–5719 évi szám (megjelent 1959 nyarán), 93-94. oldal; *Böcomát háTorá vöhmödiná* 2. kötet 84–85. oldal; lásd még *Hámáor* 1953. október, 5. évfolyam 1. szám 13. oldal; ² *Chukat olám* 1. kötet, 1950, 81. oldal; *HáTorá vöhmödiná* uo. 97. oldal végén; *Böcomát háTorá vöhmödiná* uo. 88. oldal; ³ *Pélábeszédék* 6:23.; ⁴ *Minchát Aser* responsum 1. kötet 145. fejezet. A tanulmány dátuma: 1951. november 1. Az állásfoglalás tartalma arra utal, hogy később íródott, hisz azt írja például, hogy több rabbi kapja a kárpótást az ő segítségével, ami biztos, hogy nem történhetett meg 1953. közepe-vege előtt; ⁵ *Dániel* 4:24.; ⁶ *Úo.* 26.; ⁷ *A gyilkosság szabályai* 12:15.; ⁸ *Hámáor* 5. évfolyam 6. szám 3–4. oldal; ⁹ *Minchát Aser* uo. Lásd még *Slomo Fichák Levin* rabbi írása, *Háparédész* 1956. április, 30. évfolyam 8. szám 64–65. oldal; ¹⁰ *Hámáor* 6. évfolyam 7. szám 17. oldal; ¹¹ *Áteret Mordecháj* responsum, 2012, 333. oldal 23. lábjegyzet.; ¹² *Jesájá* 60:17.; ¹³ *Jóel* 4:21.; ¹⁴ A 10. lábjegyzetben említett írásában; ¹⁵ *Minchát Aser* uo.; ¹⁶ *Bráchat* 9a–b.; ¹⁷ *1Mózes* 15:14.; ¹⁸ *Minchát Aser* uo.; ¹⁹ *Szánhedrin* 91a.; ²⁰ *Hámáor* 5. évfolyam 6. szám 14–15. oldal; *Vájáán Ábrahám* responsum 1. kötet *CM* 10. fejezet, lásd még uo. *JD* 53:16.; ²¹ *Oznájim láTorá* kommentárjában *2Mózes* 11:2-hez; ²² 9:10., 15–16.; ²³ *Sáár Reuven* 301–304. oldal; ²⁴ *Minchát Aser* uo.; ²⁵ *Ktubot* 36b.; ²⁶ *Úo.* 34b–35a.; ²⁷ Lásd a *hunyadi rabbi* 20. lábjegyzetben említett írásaiban; *Spálter rabbi Áteret Mordecháj* uo. 330–331. oldal; más rabbik is írtak erről, lásd *Hámáor* 1959. február, 10. évfolyam 4. szám 13–14. oldal, uo. 1959. június-július, 7. szám 7–8. oldal; ²⁸ *Hácofé* napilap 1954. április 29. 2. oldal; *Or hámirrách* 1. évfolyam 3–4. szám 70. oldal. Lásd még *Fir drasosz*, New York 1967, 49–50. oldal; ²⁹ *Nefes Háráv* 1. kötet 88. oldal.

LOPÁS A SZÉDERESTÉN?

Nekünk, zsidóknak számtalan gyönyörű és furcsa szokásunk van, melyek újabb és újabb ízekkel gazdagítják azt a különleges élményt, melyet zsidóságnak nevezünk. A hagyományok létezésére megannyi magyarázat létezik, melyek közül a legfontosabb talán az, hogy általuk elvont fogalmaknak adunk világos értelmezést, melyek így átélhetővé, megfoghatóvá válnak. A szombaton viselt ünnepi ruháink és makulátlanul tiszta otthonunk hozzásegít, hogy itt és most átélhessük a sábati élményt, a borra mondott kidussal hangsúlyozzuk a nap szentségét és így tovább. De mi a helyzet, ha a tradíció ellentmondani látszik a törvényeknek? Mire nevel az áfikojmen ellopása?

HURWITZ SHOLOM RABBI ÍRÁSA

Az ősi tradíciókat általában senki sem vitatja, és nem állnak szemben a hagyományos értékrenddel, ám léteznek bizonyos szokások, melyek annak ellenére átszivárogtak a zsidó törvények szigorú cenzúráján, hogy megkérdőjelezhető erkölcsi üzenetet hordoznak.

Az egyik ilyen szokás hosszú nemzedékek óta rendkívül népszerű, különösen a gyermekek körében. Ez volt az az esemény, melyet fiatalkorom viszonylag szegényes zsidó élményanyagában a legtöbbre tartottam, melyet nagy izgalommal vártam már napokkal peszách előtt, és amely gyermekkorom széderestéinek fénypontját jelentette. Igen, bizonyára mindenki tudja már, hogy az áfikojmen ellopásának otromba szokására gondolok. Ez az, amikor a gyermekek elcsenik a félretett maceszt, majd várják, hogy ajándékokkal fizessék le őket, hogy visszaszolgáltassák a felnőtteknek. Az ajándékok persze nagyon is fizikai jellegűek, szó sincs például ajándékba adott különórákról valamilyen vallási témakörben.

AZ ÁFIKOJMEN ELCSENÉSE VAJON LOPÁSNAK SZÁMÍT?

Bár a szokással járó izgalom és lelkesedés vitathatatlan, mégis nyomós indokkal kérdőjelezhető meg a legitimitása. Sokak szerint rossz üzenetet hordoz, hiszen lopásra buzdít, még ha játékos formában is. Maimonidész szerint lopni még tréfából sem szabad, még úgy sem, ha később visszaadjuk az eltulajdonított tárgyat, mert ez rászoktathatja az embert a lopásra. Eszerint a lopással még viccelni sem szabad, hiába nem történik valódi bűncselekmény. Ha ez így van, akkor mi ad felmentést az áfikojmen elcsenésére?

Van olyan vélemény, mely szerint ha egy családtag az elkövető és a családfő beleegyezik, akkor nem számít lopásnak, még csak tréfából való lopásnak sem, hiszen pusztán egy játékról van szó.

Amennyiben azonban a vicces kedvű tolvaj egy olyan embertől lop, aki ehhez nem adja a beleegyezését, akkor a tettes valódi lopást követett el. Igaz, tettéért nem büntethető, hiszen csak tréfálkozott. Az áfikojmen elcsenését is tekinthetjük játéknak, egyfajta bújócskának, mely végén jutalmat osztanak. Az apa beleegyezik,

a gyerekek élvezik és szó sincs valódi lopásról, hiszen minden engedéllyel történt.

AZ ÁFIKOJMENLOPÁS, MINT HAGYOMÁNY

Ezzel együtt, bár nem történt jogsértés, nem lopott senki és nem is tanítottak senkit lopásra, a kérdés továbbra is fennáll: vajon helyes és előremutató dolog-e nevelési szempontból e tradíció gyakorlása, hiszen valódi lopás ugyan nem történik, de mégis ennek a látszatát keltjük.

Számos rabbi ezért nem támogatja az áfikojmen ellopásának hagyományát. Köztük van a briszkai Chájim Soloveitchik rabbi, a Chávot Jáir, azaz Jáir Chájim Bachrach rabbi, Slomo Zálmán Auerbach rabbi és sokan mások. Velük ellentétben sok neves rabbi engedélyezte, sőt támogatta ezt a szokást. Vizsgáljuk meg tehát e hagyomány keletkezését és részleteit.

A Chábád közösségekben érdekes szokás terjedt el ezzel kapcsolatban. A Lubavicsi Rebbe által szerkesztett Hágádában olvashatunk a hagyományról, hogy a gyerekek elcsenik a maceszt, és arról is, hogy a negyedik Rebbe, a Máhárás lánya ellopta apja maceszát. Ezzel együtt azt is megemlíti a könyv, hogy ez egy kivételes eset volt, és nem ez az általános szokás, a fent említett okok miatt.

A MACESZ ŐRZÉSE

A peszáchi széder előírásai között említi a Sulchán Áruach törvénykódex, hogy amikor a jáchác részhez érünk a Hágádában, és kettétörjük a maceszt, a nagyobb darabot odaadjuk valakinek, hogy őrizze. Miért kell valakit megbízni az őrzéssel? Erre sok felelet van, többek között az, hogy a peszáchi áldozati húst is őrizni kellett, és figyelni, nehogy más egye meg. Egy másik magyarázat szerint arra kell vigyázni, hogy a gyerekek ne lopják el, tehát, ha ezt az indoklást fogadjuk el, akkor az előírás már magába foglalja a szokást is.

A MACESZ ELCSENÉSE

Úgy tűnik, hogy e szokás eredete a Talmudban található, melyben azt olvassuk, hogy a széderestén elveszük a maceszt, hogy a gyerekek ébren maradjanak. Mit

jelent az, hogy elveszük, és ki az, aki ezt teszi? Vanak, akik szerint a gyerekek lopják el a maceszt, azaz az áfikojment, és így könnyebben maradnak ébren az éjszakába nyúló széder végéig. Feltehetően innen ered az áfikojmen ellopásának szokása.

Ez azonban nem teljesen egyértelmű. Úgy tűnik, hogy a korai magyarázók egészen másféle értelmezését adták a dolognak. Valaki szerint a felnőttek ragadták el egymástól a maceszt, avagy színpadiasan a magasba emelték, hogy ezzel is felkeltsék a gyerekek figyelmét. Esetleg – Rási és Ráávád szerint – megragadjuk a maceszt, és gyorsan megesszük. A Rás bám szerint pedig éppen a gyerekek elől vesszük el a maceszt, nehogy gyorsan megegyék és elmenjenek aludni.

Úgy tűnik, a Sulchán Áruch azt a véleményt fogadja el, mely szerint gyorsan kell megennünk a maceszt, még mielőtt a gyerekek elaludnának.

Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a vizsgált szokásnak valamilyen más forrásból is kell táplálkoznia, mely alátámasztja hitelességét.

A Rámbám (Maimonidész) egy változtat egy kicsit az említett talmudi szakaszon. Azt írja, hogy „elveszik a maceszt egymástól”, nem pusztán annyit, hogy „elveszik a maceszt”. A Chok Jáákov véleménye szerint ez a szövegváltozat az, amiből az áfikojmen elcsenésének szokása ered.

EGY ALTERNATÍV MAGYARÁZAT

Először is fel kell elevenítenünk Jáákov és Észáv (Ézsau) történetét. Jáákov apja, Jicchák már idős volt, ezért meg akarta áldani elsőszülött, kedvenc fiát, Észávot. Arra kérte, hogy menjen el vadászni, és hozzon neki zsákmányt, hogy megáldhassa. Rivka, a fiúk anyja azonban meghallotta a beszélgetést, és arra biztatta Jáákovot, hogy fogjon két kecskét és azokat készítse el apja szája íze szerint, majd vegye magára Észáv ruháit, így szerezze meg a testvérenek járó áldást magának.

Rási felteszi a kérdést: miért volt szükség két kecskére? Jáákov elkészítette az ételt, apja jóízűen evett belőle, majd megáldotta fiát. Jáákov talán megevett két kecskét? Miért vitt Jáákov kettőt? Rási szerint ez éppen peszáchkor történt, és az egyik kecske a peszáchki áldozat volt, a másik pedig maga az étel.

A történet sok részlete érthetővé válik e magyarázat által. Jicchák áldásában a harmatot említi, mely utalhat arra, hogy peszáchkor kezdünk a harmatért imádkozni. A Tórában (1Mózes 27:25) azt találjuk, hogy miután apja evett, Jáákov bort is hozott neki. Miért tette ezt, hiszen Jicchák nem kért bort. Ha egy széderestéről van szó, akkor világos, hogy miért hozott bort is, hiszen az ünnepi étkezés (*sulchán oréchi*) elfogyasztása után még kell innunk két pohár bort.

A 30. mondatban az áll, hogy miután Jáákov megkapta az áldást, távozott, majd megérkezett Észáv a vadászzsákmánnyal. A magyarázók szerint Jáákov gyorsan

elrejtőzött, amikor bátyja megjelent, majd odébb állt. Az Or HáChájim és más kommentátorok szerint Jáákov már a sátoron kívül volt, amikor Észáv visszatért, és amikor látta, hogy testvére belép, gyorsan távozott. Miért nem volt még a sátorban? A szédereste vége felé arra kérjük az Örökkévalót, hogy öntse ki haragját a zsidó nép gyűlölöire. Ekkor szokás kilépni a házból. Pontosan ez történt a bibliai történetben is: Jáákov éppen akkor lépett ki a sátorból, hogy az ellenségeink bukásáért fohászokodjon, amikor megjelent Észáv, az antiszemitizmus egyik archetípusa.

Azt se felejtsük el, hogy amikor Észáv arra kéri apját, hogy őt is áldja meg, Jicchák így felel (27:35): „Éljött testvéred álnoksággal és elvette a te áldásodat”. Miért ne áldhatta volna meg Észávot is? Onkelosz az álnokság kifejezést itt bölcsességnek értelmezi, azaz Jáákov az eszét használta, hogy kicsalja az áldást. Hol látunk itt bölcsességet?

Tudjuk, hogy a szédereste törvényei között szerepel az is, hogy az áfikojmen után már tilos bármit is enni. Így tehát Jicchák már nem ehetett az Észáv által készített ételből, mely után járt volna az áldás. Ezért Jicchák elmondta fiának, hogy öccse ravasz módon megszerezte az áldást, és őt már nem tudja megáldani. Természetesen nem lehet véletlen, hogy az „álnoksággal – *bemirmá*” szó számértéke (2+40+200+40+5 ה-מ-ר-מ-ב) 287-et tesz ki, ahogyan az áfikojmen (1+80+10+100+6+40+50 י-מ-ר-ק-י-פ-א) szócé is.

JÁÁKOV ÉS ÉSZÁV KOZMIKUS EREJE

A zsidóság misztikus hagyománya szerint Jáákov a bibliai Ádámot, a világban lévő pozitív erőt jelképezi, Észáv pedig a kígyót, azaz a gonosztságot. A kígyó agyfúrt lény volt, ahogy Észáv is, akiről a bölcsek elmondják, hogy az apját a gyomrán keresztül edesgette magához, azaz apja szeretetét csalafinta módon szerezte meg, a neki hozott finom falatok segítségével. Ezért használt Jáákov is ravasztságot az áldás megszerzéséhez, hiszen amikor egy csalóval állunk szemben, nekünk is hasonló módszerekhez kell folyamodnunk.

Így tehát Jáákov ellopta az áldást Észáv elől. Csálással szerezte meg apja áldását – nem-szent módszert alkalmazott, hogy szentséget teremtsen. Peszáchkor tette ezt, ami arra utal, hogy az ünnep során is fontos szerepet játszik ez a történet. A Vilnai Gáon megjegyzi, hogy a széder végén énekelt „Chád gádja” dal utalás a két kecskére, melyet Jáákov vitt apjának, hogy megszerezze áldását.

A fentiek alapján *Moshe Tzvi Weinberger* rabbi azt tanítja, hogy az áfikojmen elcsenése nem más, mint a bibliai történet felelevenítése.

Ezért aztán, amikor a peszáchki szédert ünneplem az otthonomban, ez a magyarázat jár a fejemben, amikor elrejttem az áfikojment, nehogy a gyerekek elcsenhessék tőlem.

IZRAEL ÉS MAGYARORSZÁG: KIVÁLÓ GAZDASÁGI KAPCSOLATOK

A magyar-izraeli gazdasági vegyesbizottság megalakulása óta folyamatosan fejleszti a két ország közötti oktatási, innovációs és gazdasági kapcsolatokat és az eddigi nem túl széleskörű együttműködésben jelentős az előrelépés, köszönhetően a bizottságnak és – többek között – az EMIH közreműködésének is. A bizottság magyar társelnöke **DR. PALKOVICS LÁSZLÓ**, az Emberi Erőforrások Minisztériumának (EMMI) oktatásért felelős államtitkára, akivel az eddigi eredményekről és a további lehetőségekről beszélgettünk. *JUHÁSZ VALI ÍRÁSA*

– Jelen pillanatban a gazdasági kapcsolatok Izraellel Ön szerint milyen fejlődést mutatnak? Merre tart az együttműködés?

– A két ország között sokkal több gazdasági, üzleti, illetve tudományos kapcsolat lehetne, mint ami volt. Amikor elkezdtük strukturálni a két ország közötti együttműködéseket, akkor azt láttuk, hogy sok területen egyoldalú a kapcsolat, és ezen szeretnénk változtatni. Például, sokkal több izraeli cég működik Magyarországon, mint amennyi magyar cég Izraelben, vagy említhetném az oktatás területét is, hiszen sokkal több izraeli hallgató tanul nálunk, mint magyar Izraelben. A két ország közti kulturális kapcsolatok és a köztünk lévő hasonlóságok sokkal magasabb szintű együttműködéseket indokolnának. A vegyesbizottság munkájának köszönhetően elkezdtek a vállalati és felsőoktatási kapcsolatok erősödni, és remélem, a következő, május

28-ai ülésen további előrelépéseket tudunk elérni. Persze az államnak nem minden területen van feladata, a gazdasági kapcsolatok terén inkább csak indikátor szerepe van.

– Mi a helyzet a kutatás területén?

– Amikor Netanjahu miniszterelnök úr Magyarországra látogatott, meghatároztuk azt a néhány területet, amire fókuszálunk, és itt el is kezdődött a közös munka. Ilyen például a mesterséges intelligencia vagy az autonóm járművek fejlesztése. E téren az együttműködések mind az egyetemi, mind a kutatóintézeti, mind pedig a vállalati oldalon elkezdődtek. De említhetném a biotechnológiát is, már két olyan izraeli cég is van, akik biotechnológia alkalmazásokat fejlesztenek illetve gyártanak Magyarországon. Aztán a harmadik jelentősebb terület az egyik nagy hazai kutatási infrastruktúrához kötődik, a szegedi ELI Science Parkhoz. A lézer-kuta-

tópont unikális a világon, ezért adódik a lehetőség, hogy ezt izraeli partnerek, például a Ben Gurion Egyetem kutatói is igénybe vegyék.

– Milyen más területeken tudunk még tanulni izraeli cégektől?

– Szeretnénk átvenni olyan jól működő megoldásokat, amelyek a startup ökoszisztéma fejlesztésében segítenének nekünk. Két olyan céget is meghívtunk, akik azzal foglalkoznak, hogyan lehet egy adott országon belül a különböző szereplőket összekapcsolni és sikeres együttműködéseket létrehozni.

A MAGYAR-IZRAELI VEGYESBIZOTTSÁG FELELŐSSÉGI KÖRÉBE AZ ALÁBBIK TARTOZNAK

- olyan tevékenységekre vonatkozó javaslatok benyújtása az Együttműködő Hatóságok felé, melyek a Felek között jelen Megállapodás keretében történő együttműködést erősítik;
- jelen Megállapodás keretében történő együttműködés lehetséges módjainak azonosítása;
- az Együttműködő Hatóságok által jóváhagyott és tőlük jelen Megállapodás keretében pénzügyi támogatásban részesülő projektek végrehajtásának monitorozása;
- a Vegyes Bizottság működési szabályzatának felállítása.

A másik irány az egyetemen belüli technológia-transzfer módszertan átvétele, harmadikként pedig a szoftverbiztonsággal kapcsolatos ügyeket említeném. A cél az, hogy a jól működő gyakorlatokat, fejlesztéseket, oktatási anyagokat ne kelljen újra „feltalálni”.

– Milyen ipari alkalmazása lehet a Cyber Security-vel kapcsolatos technológiának?

– Főként az autonóm járművek esetében van jelen, hiszen ezek az autók is megtámadhatók kívülről, ugyanúgy, mint bármelyik számítógép. Ennek számos gyakorlati alkalmazása létezik, és tudunk jó pár olyan izraeli cégről, akik ezzel foglalkoznak. Ez a terület is egy jó együttműködési platform lehet a két ország között.

– Milyen időközönként ülésezik a bizottság?

– Az a jó, ha minél ritkábban ülésezik, mert az azt jelenti, hogy haladnak a ügyek. Évente egyszer minimum összeülünk. Az elején nyilván meg kellett határozni az irányvonalat, de az állam szerepe itt inkább a koordináció, a támogatás, és nem a beavatkozás.

– Magyar oldalról Ön a társelnök, van egy izraeli társelnök is, de milyen állandó tagjai vannak még a bizottságnak?

– Azokat hívjuk meg, akik érdekeltek: kutatókat, vállalatok vezetőit, állami szervek szereplőit, az NKFE elnökét, hasonló izraeli cégek elnökeit. Azokat, akiknek van tennivalójuk ezekben az ügyekben.

– Benjamin Netanjahu izraeli miniszterelnök tavalyi látogatása mennyiben járult hozzá ezeknek a kapcsolatoknak a további fejlődéséhez?

– A látogatás valóban nagy lendületet adott, most már látszik, hogy Magyarország felkerült Izrael „együttműködési térképére”.

– Mi a helyzet az oktatási területen?

– A szegedi, a Debreceni és a Semmelweis Egyetemnek már van élő együttműködése izraeli egyetemekkel. Az orvosképzés területén azt látjuk, hogy a nálunk végzett izraeli hallgatók az itt szerzett tudást magas szinten tudják alkalmazni Izraelben. Ahol az együttműködést fejleszteni kellene, az inkább az oktatókórházakkal való kapcsolat. Az egyik kérdés jelenleg, hogy hogyan lehet az izraeli egyetemi kórházakat akkreditálni, hogy részei legyenek a magyar orvosképzésnek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a képzés 6 évéből ötöt nálunk tölt el a hallgató, de a klinikai gyakorlatot izraeli kórházban végzi, hogy később ne okozzon gondot számára az eltérő környezet.

– A Bar Ilan és a Milton Friedman egyetem együttműködésében milyen lehetőséget lát?

– A Zsigmond Király Egyetem magánegyetem volt, amit az EMIH átvett, és most Milton Friedman Egyetem néven működik tovább. A Bar Ilan egyetemmel, mint a világ 55. legjobb egyetemével való együttműködés mindenképpen olyan lehetőséget jelent a Milton Friedman Egyetemnek, amelyből tudást, tapasztalatot, kapcsolatrendszert tud szervezni.

A MAGYAR-IZRAELI VEGYESBIZOTTSÁG EGYÜTTMŰKÖDÉSI LEHETŐSÉGEI

IAI ELTA Systems Ltd.

Arilou Cyber Security Technologies Ltd.

Israel Innovation Institute

Compass Ventures Group

Hadassah Medical Organisation

National Economic Council

Mobileye

Hebrew University of Jerusalem

GAV-YEM Negev Technology Park,

Ben Gurion Egyetem

Ben Gurion Egyetem

Tel-Aviv University

BATM Advanced Technologies

Israel Cyber Security Association

Check Point Software

Technologies Ltd

T3 Technion Technology Transfer

Egyéb: Sármellék-Tel Aviv légi járat indításának lehetősége; Hévízi gyógyturizmus, sport és rekreációs kezelések; kóser élelmiszeripari együttműködés vizsgálata

Cyber Academy, Zalaegerszeg tesztpálya a drónok elleni védelem területén
Autonóm járműfejlesztés

Izraeli innovációs ökoszisztéma, Ipar 4.0 megoldások

ELI Science Park - magyar-izraeli-kínai technológil park Szegeden

Magyarországon végzett izraeli diákok,

magyar hallgatók izraeli oktatási lehetőségei, szakmai, klinikai gyakorlat

Innovációs csereprogram V4 + Izrael keretben

Nagyfelbontású térkép adatbázis, önvezető és vezetőtámogató járművek

Nanotechnológia, génkutatás, mesterséges intelligencia

Szegedi ELI Science Park és a Ben Gurion Egyetem együttműködése

Zalaegerszegi tesztpálya, lézerfizikai kutatások

Egyetemi technológiai transzfer rendszer kiépítése

Biotechnológiai, telekommunikációs, mezőgazdasági melléktermékek felhasználása

Hazai cyberbiztonsági kultúra kialakítása

Szoftverbiztonsággal kapcsolatos oktatási elemek bekapcsolása

a Digitális Jólét Program tevékenységébe

Zalaegerszegi Tesztpálya, inkubáció

CHÉDER: EGY SZOBA A TANULÁSÉRT

A héber chéder szó jelentése szoba. A hagyományos zsidó oktatásban alapfokú vallási iskolát értünk alatta, ahol kisgyermekek tanulnak. A chéder egy fizetős szolgáltatás volt, a szülők tandíját fizettek, szemben a Talmud Tórával, ahol idősebb fiúk a hitközség költségén folytattak zsidó tanulmányokat. A chéderben a gyerekek a melámed (tanító) irányításával tanulták a zsidóság alapjait, a héber írást-olvasást, imádkozást stb. A kifejezés onnan ered, hogy az iskola a melámed otthonának egyik szobájában volt. *LIEBERMAN FLÓRA ÍRÁSA*

Ugyancsak chéder néven indította útjára az AlefKids, az EMIH ifjúsági szervezete legújabb oktatási programját. Adódik a kérdés, miért éppen ezt a nevet választották a hetente két délután szervezett napközinek. „Mert egy ilyen stílusú tanulást szeretnénk” – kezdi a magyarázatot az Alefkids vezetője és a chéder program kitalálója, *Hurwitz Dvora Lea*. „Az Alefkids egy klub, ami a közösségről, a hovatartozásról, identitásról szól. De nem ad lehetőséget az elmélyült, személyes tanulásra. A Chéder üzenete éppen ez: gyere be, ülj le, fogd a könyvedet és kezdj dolgozni. Teljesen más stílus.”

A Chéder hétfőn és csütörtökön nyitja meg kapuit az Óbudai Zsinagógában kialakított Alefkids klubban. Délután 16 órától 18.30-ig

fogadják 4 éves kortól 13 éves korig a gyerekeket. A Chéder többféle lehetőséget kínál. Először is egy biztonságos tér, ahol a gyerekek eltölthetik az iskola utáni órákat, elkészíthetik a leckéjüket, uzsonnázhatnak. Emellett két programot kínálnak, angol nyelvtanulást és hé-

ber olvasást, ami a zsidóság alapjairól szóló tanulnivalókkal egészül ki. Az Alefkids klubhelyisége inspiráló környezet, ami lehetőséget ad az elmélyült tanulásra éppúgy, mint a kötetlen játékra.

„Az Alefkids madrichjai és madrichái [fiú illetve lány ifjúsági vezetők – *a szerk.*] segítenek a leckében, ami így sokszor sokkal gyorsabban elkészül, mint a szülőkkel. Így ezeken a napokon nem kell nekik még a napi munka után ezt a stresszt is magukra venni” – magyarázza Hurwitz Dvora a programlehetőségeket – „A chéder különlegessége az ún. „independent personal program”, vagyis az olyan önálló tanulás, amiben a diák a saját tempójában haladva dolgozza fel a tananyagot.”

Az itt alkalmazott program egy amerikai oktatási módszer, az Alef

Champs, ami interaktív és játékos formában vezet végig a tanulnivalón, színekkel és képekkel, színekkel és képekkel. „Ezzel különböző szinten haladhatnak egyedül a gyerekek, tanár pedig szükség esetén támogatja ezt a haladást. Magyarországon még nem nagyon ismert ez a rendkívül motiváló és rugalmas módszer. A gyerekek nagyon élvezik, hiszen itt magukkal versenyeznek, ők diktálják a tempót. Néha nem akarnak hazamenni sem, nemrégiben valamelyik gyerek azt mondta a kolléganőmnek: „Ágyazzunk meg itt, Zsuzsi, és maradjunk éjszakára is.”

Gyakorlatban a tanulás tényleg úgy néz ki, mint a régi idők egyszerűségeiben: „Minden gyerek egy szobában tanul – kicsit olyan vagy ilyenkor, mint egy polip” – teszi hozzá nevetve. A zsidóság alapjait tanuló gyerekek Rapi-Legény Zsuzsannával haladnak, az angol órákat Hurwitz Dvora tartja, aki anyanyelvi angoltanárnaként az élményalapú, beszédközpontú oktatást helyezi előtérbe. Felmerül a kérdés, mit csinálnak a legkisebbek, a 4-6 éves óvodások, míg a nagyok, ha nem is a hagyományos, frontális oktatással, hanem játékos módon, de tanulnak. „Tanulnak ők is” – hangzik az egyszerű felelet – „Van nekik megfelelő szintű könyv, és ők is haladnak szépen, mindenki a maga szintjén. Aki elfárad, félreül, játszik a fejlesztő játékokkal, kirakókkal és más játékokkal, amik szintén a héber olvasást segítik. A gyerekek nagyon hamar összeszoknak, várják, hogy találkozhassanak egymással.”

A pár hónapja indult program nagyon sikeres, huszonöt gyerek

UTÁNPÓTLÁS-KÉPZÉS AZ ALEFKIDSBEN

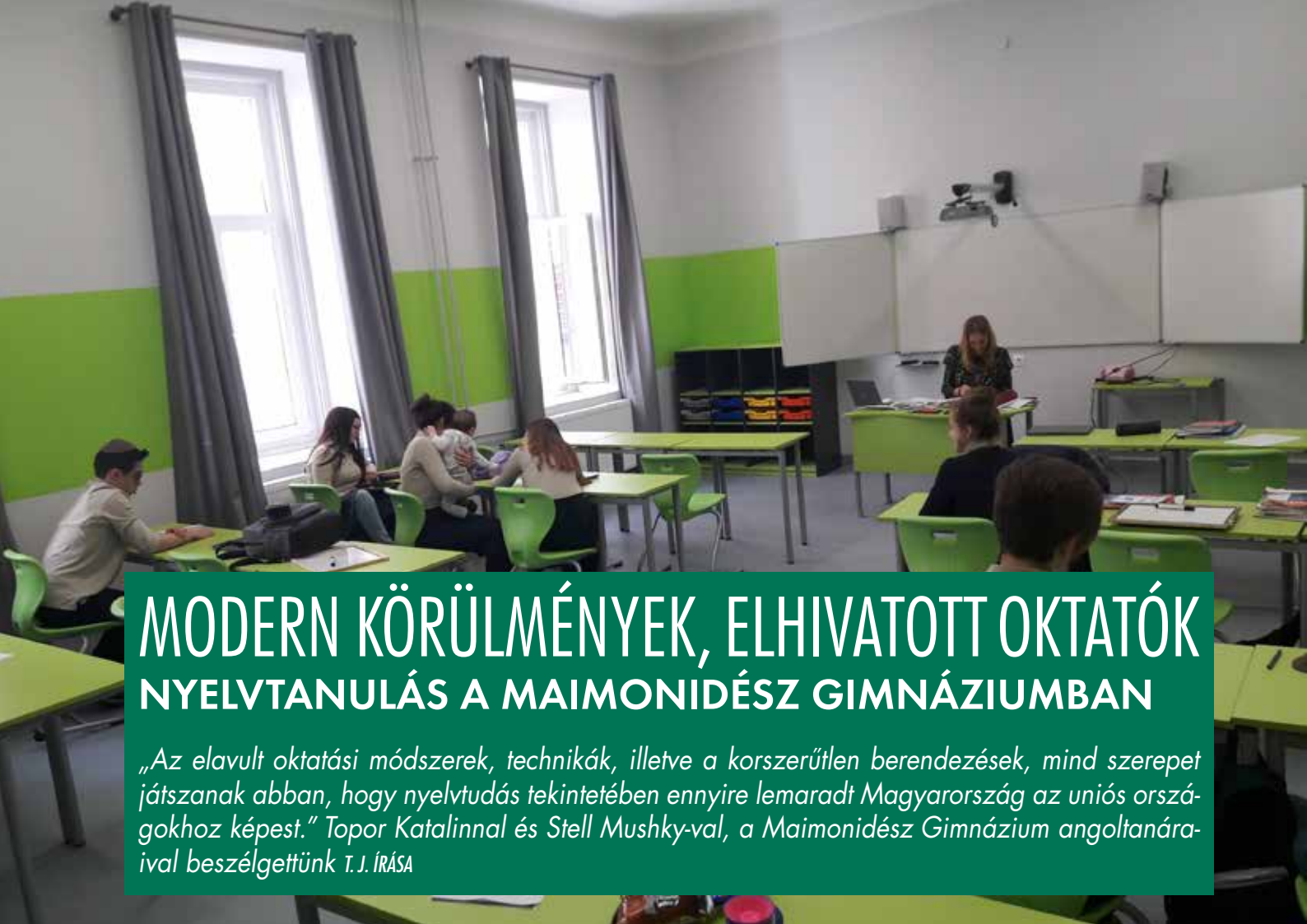
Az Alefkidsből kinőtt gyerekeket a bár micvára és bát micvára felkészítő BMC csoport várja. Akik pedig ebből is kinőttek, és szeretnék magukat a programok szervezői oldalán kipróbálni, azokat várja az MKZ, az ifjúságvezető-képzés. A program vezetője, Rapi-Legény Zsuzsa kérdésünkre elmondta, hogy a programnak jelenleg 11 hallgatója van. A 2017 őszen indított programon résztvevők mind túl vannak a bár micván és a bát micván. Többen a Maimonidesz Gimnáziumban tanulnak. „Legtöbben az Alefkids bmc csoportjából kerültek hozzánk és szeretnék folytatni a munkát az Alefkidsben, ami azt jelenti, hogy szeretnék visszaadni abból a sok segítségből és tanulásból, amit gyerekkoruk óta kaptak.” – magyarázza Rapi-Legény Zsuzsa. – „Segítenek a tanulásban, a bár micvára és a bát micvára való felkészülésben.”

A képzés 1-1,5 éves, elméleti és gyakorlati oktatást is tartalmaz, a végén pedig egy nemzetközileg elismert madrich diplomát kapnak a fiatalok. Az elméleti képzés vasárnaponként, az óbudai Zsinagógában zajlik. Itt pedagógiai, gyermeklélektani alapismereteket tanulnak, módszertani helyzetgyakorlatok során pedig be is gyakorolják a tanultakat. „A képzés részét képezi egy 30 órás gyakorlati képzés az elmélettel párhuzamosan. Ráckevén kaptak lehetőséget debütálni a madrichjaink, ahol az ő játéktervüket éles helyzetben próbálták ki. Volt, aki elkísérte a BMC csoportot Izraelbe, és ott tartott nekik foglalkozást. Ezek mind beszámítanak a 30 órás gyakorlatba.” – magyarázza Rapi-Legény Zsuzsa, aki nagyon büszke jól teljesítő csapatára. A 14-16 éves fiatalokat a gyerekek nagyon szeretik és respektálják. „Nagyon komolyan számítunk rájuk a nyári badacsonytomaji táborban, komoly feladatot kapnak, amiben az eddig tanultakat kamatoztathatják.” Nem ez lesz az első komoly megmérettetése a madrichoknak és madricháknak: a tu bisváti karnevált teljes egészében ők szervezték és bonyolították le, de természetesen a felnőtt szervezők ilyenkor is kéznél vannak: „Bravúrosan sikerült. Inkább megfigyelőként, asszisztensként vagyunk jelen ilyenkor, de nem volt sok szükség ránk.” – teszi hozzá Rapi-Legény.

vesz részt mára a programban, mely igyekszik rugalmasan követni az igényeket: „Van egy keretünk, és ezen belül igyekszünk úgy alakítani a napokat, hogy az megfelelően a családok igényeinek és időbeosztásának.” A tanulás mellett a Chéder közösségi tér is, ahol a kötetlen játéknak épp úgy megvan az ideje,

mint a különleges programoknak, legyen az purimi bábelőadás, vagy más izgalmas program. A Chéderben részt vevő gyerekek háttere teljesen vegyes. Vannak itt állami iskolából és magániskolából éppúgy, mint a Bét Menáchemből. Nincs szükség semmilyen háttértudásra, mindenkit örömmel fogadunk”.

MODERN KÖRÜLMÉNYEK, ELHIVATOTT OKTATÓK NYELVTANULÁS A MAIMONIDÉSZ GIMNÁZIUMBAN

„Az elavult oktatási módszerek, technikák, illetve a korszerűtlen berendezések, mind szerepet játszanak abban, hogy nyelvtudás tekintetében ennyire lemaradt Magyarország az uniós országokhoz képest.” Topor Katalinnal és Stell Mushky-val, a Maimonidész Gimnázium angoltanárával beszélgettünk T.J. ÍRÁSA

Az Eurostat legutóbbi átfogó statisztikai kutatását 2013-ban végezte, melyek eredményét egy grafikonon ábrázolta. Az ábrán aszerint rangsorolta az Európai Unió országait, hogy a 25 és 64 év közötti korosztály hány százaléka beszél legalább egy idegen nyelvet. Ezen adatok szerint Magyarország áll az utolsó helyen. Az ábra alapján a magyarországi felnőtt lakosság mindösszesen 37 százaléka tud legalább egy idegen nyelvet; míg más tagállamokban ez az arány jóval magasabb.

A lista első helyén álló Luxemburgban a lakosság 99 százaléka beszéli még vagy a német vagy a francia nyelvet – nem kevés esetben mindkettőt. Őt követi Litvánia és Lettország, majd Dánia és Szlovénia. Spanyolország áll a lista harmadik helyén hátulról, de még itt is a lakosság 51 százaléka beszél legalább egy idegen nyelvet, az utolsó előtti hely Bulgáriáé 39, az utolsó hely pedig Magyarországnak jutott, szerény 37 százalékkal.

Ez nemhogy elszomorító, de meg is kérdőjelezi az általános tanítási módszereket, ugyanis minek a kötelező nyelvóraszám általános és középiskolában, ha később haszontalannak bizonyul a ráfordítás. Ezekre a kérdéseinkre a Maimonidész Gimnázium angoltanárai, *Topor Katalin* és a Kanadában felnőtt, többnyelvű *Stell Mushky** adtak választ.

MIÉRT UTOLSÓK A MAGYAROK A NYELVTUDÁSBAN?

„Az elavult oktatási módszerek, technikák, illetve a korszerűtlen berendezések, mind szerepet játszanak abban, hogy nyelvtudás tekintetében ennyire lemaradt Magyarország az uniós országokhoz képest.” – kezdte *Topor Katalin*, a Maimonidész Gimnázium vezető angoltanára. „Az, hogy a tanárok még mindig nem veszik figyelembe, hogy a tanulóknak az érdeklődését kell felkelteni és nem csak szárazon leadni egy anyagot, csak tovább ront a helyzeten. Természetesen

akadnak olyan kollégák is, akik mindent megtennének, hogy jól adják le az órákat, náluk meg a körülmények nem megfelelőek.

Topor Katalin

A másik dolog, hogy nincsenek csoportokra osztva a diákok, és így képtelenség tanítani, nyelvet elsajátítani. Kizárólag frontálisan lehet tanítani, tehát nem hatékony a képzés. Nem létezik olyan évfolyam, ahol minden gyerek azonos szinten tudná az idegen nyelvet, ezért nem lehet mindenkinek ugyanazt az anyagot tanítani. A gyengébbek

* Stell Mushky Izraelben született, élete nagy részét Kanadában töltötte, így az angol és a hébert is anyanyelvi szinten beszéli.

feltartják a már nagyobb tudással rendelkezőket, vagy épp fordítva: a nagyobb tudásúak hátráltatják azokat, akik kevésbé beszélik a nyelvet – folyamatos kudarcot teremtve számukra.

Egy másik tény: a tanárok hetente minimum 22-26 órát adnak le, és ebben még nincsenek benne a helyettesítések. Ez borzasztóan leterhelő mentálisan, hiszen minden órán 100 százalékot kell nyújtani. Amíg ezek a problémák nem lesznek megoldva, addig valószínűleg nem változik rohamosan a »nyelv helyzet« Magyarországon.»

A külföldi oktatási módszerek nagyban eltérnek a hazai oktatási módszerektől. Nem is kell messzire menni, elég megnézni, hogy milyen állami iskolák vannak a finnknél. Itt a személyiségközpontúságon van a hangsúly, illetve a motiváláson, és teljesen visszazorítják a stresszt, ami a gyerekekre terhelődik – emiatt nem adnak rengeteg házi feladatot és a határidőket sem napokban mérik, leginkább sokszor hetekben. Kinek, éppen hogyan sikerül ezt megoldania. A tanár együttműködik a diákokkal, úgy adják le a tananyagot, hogy a gyerekek kedve legyen tanulni, személyreszabottan foglalkoznak minden egyes diákkal, és nem erőltetik rá senkire, hogy azt is tökéletesen megtanulja, amit nem tart a kedvenc tárgyának. Nincs egyentanterv és egyentanköny, ez a kulcsa az egésznek – ellentétben a hazai oktatással.

A CSOPORTBONTÁS ELŐNYEI

Magyarországon egyelőre kizárólag a Klebelsberg Központ (KLIK) engedélyez nyelvi csoportbontást. Egy korábban kiadott kompetenciafelmérésük alapján olyan iskolában is sikeres volt a nyelvtanítás, ahol nem osztották csoportokra a tanulókat. Ha valaki jobban beegondol, ez az adat vagy nem igaz, vagy a felmérés hiányos, ugyanis kizárt, hogy jobban vagy ugyanúgy teljesítsen egy osztály összevontan, mint a nyelvi szintfelmérés alapján szétbontott csoportokban. Utóbbiban

a tanárok egy-egy diákra is koncentrálnak, és mindenki a maga útján sajátíthatja el az adott idegen nyelvet. Ez egyfelől hatalmas stresszt levelez a gyerekekről, valamint motivál is a tanulásra. Hát nem ez lenne a sikeres oktatás alapja?!

MERŐBEN MÁS A NYELVI KÉPZÉS A MAIMONIDÉSZBEN

Hogy átfogó képet kapjunk arról, hogy hogyan is zajlik egy nyelvóra a Maimonidész Gimnáziumban, beültünk pár órára, majd a diákokat is megkérdeztük a témában.

Elsőre feltűnt, hogy a csengő senkiben sem okozott különösebb feszültséget; a tanár nem rohant be a terembe, a gyerekek meg nem kiabáltak a folyosón, hanem csendben várták, míg az oktatójuk megérkezik. Már az óra elején érezni lehetett, hogy nem átlagos iskolai órán ül az ember. Nyilván fontos szempont, hogy az angolban meg egyezik a tegezés és a magázás, így a gyerekek a szokásos formai nyelvtan helyett, úgy beszélgethetnek a tanárral, mintha egy közeli ismerősük lenne. Az is egyből kiderült, hogy abszolút személyre szabott az oktatás: mindenkire azonos figyelem jutott – ami persze nyilván nem okoz különösebb problémát egy 4-5 fős csoportban. (Csoportbontás, ugye...)

Egyik tanuló sem nyomta el a másikat, nem nevette ki, ha rossz választ adott; ellenkezőleg: készségesen segítette. Ha mégsem volt meg a helyes válasz egy kérdésre, a tanár nem megmondta, hanem rávezette a tanulókat a megoldásra.

Látható volt, hogy a 21. századi technika, mint a laptop és a mobiltelefon használata, csak erősítette a diákokban az érzést, hogy tanulni játékosan is lehet, ergo a tanár úgy tanít, hogy közben fel sem merül, hogy éppen a kötelező anyag kerül leadásra. Sokkal gördülékenyebb így az óra, minden tanulónak sikerélmény a foglalkozás, és ezáltal mindenki egyforma aktivitással vesz részt az órán. Ami még azonnal feltűnt: a gyerekek folyamatosan dicséretet kapnak. Ez nemcsak

ösztönzi őket interaktivitásra, de nagyban befolyásolja azt is, mennyire szeretik az adott tárgyat, órát. A motiváció és a pozitív visszacsatolás elengedhetetlen a sikeres tanuláshoz és a tananyag elsajátításához. Az óra nem csak arról szól, hogy az osztály halad a kötelezően előírt tananyag szerint. A tanár ugyan tartja magát a tantervhez, de ha valaki felhoz egy odaillőnek vélt témát, a tanár készségesen belemeleg a diskurzusba – természetesen angolul – és pár percet erre is szán, hogy átbeszélhesse az osztály. Így került szóba a Balaton Sound meg a Sziget is azon az órán, amelyen mi is jelen voltunk. Miután a

Stelli Mushky

témát kitárgyalták, a diákok zokszó nélkül tértek vissza a tanuláshoz.

A tanár-diák viszony feltűnően jó, ami abból is fakadhat, hogy a tanár nem „csak gyerekek”, hanem potenciális partnernek is tekinti a diákokat. Úgy magyaráz, hogy a tanuló közben egy percre sem érzi alsóbbrendűnek magát.

Ami még feltűnt: Topor Katalin az óra 90 százalékában, míg Stelli Mushky a tanóra egész ideje alatt kizárólag angolul beszél, magyaráz. Tökéletes módja ez annak, hogy a gyerek – pozitív értelemben – rá legyen kényszerítve, hogy angolul kommunikáljon, még ha nem is tökéletes a nyelvtudása, ilyen módon gyorsabban elsajátíthatja azt. Nem is csoda, hogy ezzel a módszerrel közép-, illetve felsőfokú nyelvvizsgát tesznek majd le az iskola hallgatói a közeljövőben.

Stelli Mushky úgy adja le az órát, hogy az embernek olyan érzése van,

mintha nem Magyarországon, nem magyar iskolapadban ülne. Hiába magyar a gyerekek anyanyelve, meg sem szólalnak saját nyelvükön, kizárólag az angolt használják. Elmondásuk szerint, eleinte kicsit nehézkes volt megérteni a tanárnőt, de most már nem kell lassabban beszélnie, mert a tanulók értik, hogy miről magyaráz. Ehhez hozzátartozik, hogy Stell Mushky igazodik a kezdőbb és haladóbb csoportok képességeihez.

ÍGY LÁTJÁK A DIÁKOK

A Maimonidész gimnazistái tudatosan építik későbbi karrierjüket – derült ki az elhangzottakból a beszélgetés alatt. Mindannyian fontosnak tartják az idegen nyelvek elsajátítását és a vallási órákat is. Egy negatívumot azonban többen észrevételeztek: nincs az a tipikus „suli-hangulat”, mivel egyelőre csak egy osztály tanul az iskolában, nincs lehetőségük más gyerekek megismerésére, azonban ez nem ok iskolaváltásra – állítják egyöntetűen. A pozitívumok közé sorolták az interaktív órákat, hogy lehet használni az internetet. Később megtudtuk, hogy korlátozott a diákok által elérhető internet, tehát filmnézésre, különböző „közösségi médiumok” használatára szinte alkalmatlan – de az órai feladatokhoz tökéletesen megfelelő.

A legtöbben szülői ösztönzésre vágtak bele a Maimonidészbe, és bár

kevesek álma volt közülük vallásos iskolába járni, mára egyikük sem választana másik gimnáziumot. „Sok barátom nem érti, hogy miért járok ide. Mondjuk, én sem akartam idejönni, félttem a vallás miatt, de most már látom, hogy ez az aggodalom teljesen fölösleges volt. Aki nem jár ide, az el sem tudja képzelni, hogy milyen itt a tanítás. Attól még, hogy egyenruhában járunk, és tanulunk például judaisztikát, ez nagyon menő sulis. Kár, hogy ezt nehezen értik meg a többiek. Az ismerőseim mostanában sokat kérdezték az itteni dolgokról, szóval azt látom, hogy foglalkoztatja őket. Remélem, többen leszünk jövőre.” – mondta egy, a gimnáziumba járó nulladikos lány.

A diákok nehezményezték még a magas óraszámot. Sok esetben délután háromig tart az utolsó óra, ezt megterhelőnek vélik – azonban azzal is tisztában vannak, hogy a nulladik évtől elköszönve az óraszámok is csökkennek, ugyanis

elmarad az intenzív nyelvoktatás (nem a nyelvórák!). Az iskola végére mentálisan kellőképpen elfáradnak, emiatt előfordul, hogy a házi feladatot aznap már nem írják meg, de ezen nem görcsölnek sokat. „Ha nem írom meg a leckét előző nap, akkor reggel csinálom meg a suliban. A tanárok senkit nem büntetnek, ha nincs kész a házija. Megkér-

dezik, hogy miért nem készült el, és megértik, ha fáradtak vagyunk.”

Természetesen, ez nem jelenti azt, hogy nincs számonkérés az iskolában, egyszerűen csak nem akarják ezzel stresszelni a diákokat, és ha nincsenek notórius hiányzások, szemet hunynak egy-egy el nem készített házi feladat fölött.

Azzal kapcsolatosan megosztottak a vélemények, hogy az angol vagy a héber nyelv elsajátítása nehezebb-e, de abban mindannyian egyetértettek, hogy a két nyelv együttes tanulása nem okoz különösebb gondot számukra.

„Apukám vetette fel, hogy mi lenne, ha a Maimonidészbe járnék. Nem zárkoztam el az ötlettől, de nem is voltam túl lelkes, és a hébert sem igazán szeretem, viszont tudom, hogy később majd hasznát veszem mindkét nyelvnek. Nem arról van szó, hogy nehéz a héber, egyszerűen csak nem szeretem. Egyébként nagyon megszerettem a sulit, már meg-

sem fordul a fejemben, hogy máshova járjak.” – mesélte egy hallgató.

Ha érdeklí, hogyan zajlik a Maimonidészben egy nap, keresse fel Szilánk Zsuzsát, az iskola operatív igazgatóját, aki készséggel válaszol minden kérdésre.

Telefon: (06-30 990-3694)

E-mail: info@zsidogimnazium.hu

Web: www.zsidogimnazium.hu

Peszách

תוד
takarításnál

VIM

igazán mindent tisztít!

PESZÁCHI FORGATAGBAN A HÁBORÚ ELŐTTI BUDAPESTEN

Nem túlzás azt állítani, hogy Peszách a legnehezebb zsidó ünnep, hiszen köré csoportosul a legtöbb és legszigorúbb rituális szabály. Peszách ugyan „csak” nyolc napos, de ha a felkészülést is beszámítjuk, akkor egy hónapot vagy akár még többet is kitesz az egész folyamat. Cikkünkben a „szabadság ünnepének” a két világháború között megjelent Zsidó Ujság (1939-től Orthodox Zsidó Ujság) és az Egyenlőség (1939-től A Magyar Zsidók Lapja) hirdetéseiből csemegézünk. **CSEH VIKTOR ÍRÁSA**

TAVASZI NAGYTAKARÍTÁS...

Mindenki ismeri a fogalmat, a legtöbben a gyakorlat oldaláról is. A vallásos zsidók számára viszont a tavaszi nagytakarítás több mint az éves tisztasági pucolás. Ilyenkor mindent, a könyvszekrénytől a ruhás gardróbbig ki kell forgatni és át kell lapozni, a legkényesebb terület, a konyha takarításáról nem is beszélve: hogy még véletlenül se maradjon valahol chomec. Természetesen a takarításhoz vegyszerek is kellenek, a hirdetések szerint pedig a legjobb a VIM por volt – de csakis eredeti dobozból. Egy kevés VIM egy nedves rongydarabon, és minden pillanatok alatt karcolásmentesen ragyogott!

AZ ÜNNEP ESSZENCIÁJA

Az ünnep legfontosabb eleme és eledele a macesz. Ilyenkor maceszszal telnek, teltek meg a kóser boltok polcai, illetve sokszor – mint ahogy ma is – a különböző temp-lomi körzetben, zsinagógákban is lehetett vásárolni. 1936-ban 87

olyan hely volt, ahol a Budapesti Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség felügyelete alatt álló maceszt lehetett vásárolni, de ezek mellett természetesen még számos más helyen is be lehetett szerezni a „kovasztalan kenyeret”.

Orth. כשר של פסח fajborek	
az idén is felügyeletem alatt kaphatók (50 literen felül)	
942-es rizling	2.40
942-es nehéz édes rizling	3.20
942-es tokaji édeskés, hárslev.	3.60
939-es tokaji édesk. szamorodni	4.20
Hordó nélkül, ab Nyíregyháza. Betét ellenében kölcsönhordóban. (Mintát nem küldhetek.) Cím: Eisenberg Izidor, Nyíregyháza, Selyem ucca 16.	

Az orthodox hitközség felhívásából pontosan, kerületekre lebontva kiderül, hogy milyen címen és kinél lehet vásárolni. A listából az egyes magánszemélyek és nagyobb cégek, mint például a híres Rebenwurzl boltjai mellett megtudhatjuk azt

is, hogy hol működtek a hitközségnek mézsárszékei: Dob utca 35., Hernád utca 16., Kertész utca 35., Magdolna utca 29., Margit körút 7., Népszínház utca 30., Visegrádi utca 19., Wesselényi utca 18., Zsitvay Leó utca 24. (ma: Bihari János utca) – mindezekből mára csak egy maradt.

A maceszt ötféle formában lehetett kapni: sima maceszt kilogrammonként 1,40 P-ért, darát 1,70 P-ért, lisztet 1,80 P-ért és a smúra (a hirdetésben „smüre”) maceszt 12 db-ot 1,80 P-ért vagy 6 db-ot 0,90 P-ért, illetve nullás lisztből készült, vágott extra-maceszt 1,70 P-ért. Akármelyiket és akárhol is vásárolták, mindegyiknek „orth. kóser” zárjeggyel vagy plombával kellett lezárva lenni, különben tréflinek minősült.

NÉGY POHÁR...

Köztudott, hogy Peszáchkor négy pohár bort fogyasztunk és nagyjából az is ismert, hogy kiddushoz és ünnepekkor, ha csak tehetjük,

akkor vörösbort kell használnunk. Ezzel szemben meglepő, hogy bizonyos területeken, elsősorban Északkelet-Magyarországon – ahol a jámbor zsidók zöme élt – szinte csak vagy kizárólag fehér kóser lepszách borokat kínálnak eladásra.

A fehérbor peszách elterjedésének okait viszont nem a vallásos zsidók tudatlanságában (paradoxon), hanem a kultúrtörténetben kell keresni. Sajnos a nem-zsidó folklórban erősen élt az a fikció, hogy zsidók a kovásztalan kenyér ünnepeén keresztény vért használnak a maceszhoz – gondoljunk csak a leghíresebb magyarországi vérvádra, az 1882-es tisztaeszlári esetre. Ezért, hogy még csak a feltételezést

A PESZACHI HAGADA
 pompás díszkiadás. Fordította és kimerítő kommentárokkal ellátta **Dr. Singer Leo**
 Az összes peszách szabályokkal
15 gyönyörű
színyomatu képpel
 Az idén először az ósi szédermelódiák kottáival ellátva
 Óriási betűkkel, kétszínű nyomással, művészi kivitelű bekötésben
 Leszállított ára **8.- pengő**
SCHLESINGER JOS. könyvkereskedése Budapest, VII., Király-utca 1. szám

is elkerüljék – a falusi, de sokszor a városi – orthodox, illetve haszid zsi-

dók is inkább fehérbort használtak, nehogy gyanúba keverjék magukat.

CSAK EBBEN A CSOMAGOLÁSBAN VALÓDI AZ ORTH-KOSER SEL-PESZACH

Ceres מַצוֹת פֶּסַח
 MESTERSÉGES ÉTELZSIR
 KÉRJEN TEHÁT KIFEJEZETLEN „Ceres-t” ÉS ÜGYELJEN A PIROS-ZÖLD CSOMAGOLÁSRA.

KIVÁLÓ HUSVÉTI RECEPTEK TULOLDALT

Ceres most olcsóbb!

SÜTEMÉNY CHOMEC NÉLKÜL

Peszách étkezési törvényei sok megkötéssel járnak, azért a süteményekről ekkor sem kell feltétlenül lemondanunk. A zsidó háziasszonyok a közkedvelt Ceres ételzssírral készíthették például a meceszortát is, mert amellett, hogy parve volt, peszách kiadásban is forgalomba hozták. A Cerest egyébként a Hutter hozta forgalomba, melyet 1831-ben alapítottak.

Akiknek pedig nem maradt ideje az édességkészítésre, ők sem maradtak desszert nélkül, ugyanis apellálhattak az 1927-ben megnyitott Weisz-féle keksz-, teasütemény- és kétszersültgyárra. Weisz Mór pékműhelye a Dob utca 22-ben volt (ma a Fröhlich Kóser Cukrászda működik helyében), – az itt készült süteményei híresek voltak a fővárosban, olyannyira, hogy a vásárlóközönsége Peszách alatt sem akart lemondani a finom falatokról. Weisz pedig „mindent a vásárlóért” szlogennel vállalta, hogy üzeme átáll a peszách üzemmódra – említést sem érdemel, hogy mennyivel egyszerűbb lett volna chomec-eladási szerződéssel bezárnia az ünnepre, de Weisz úr a kihívást választotta.

KIEGÉSZÍTŐ KELLÉKEK

Peszách alatt nemcsak a külön erre az alkalomra elkülönített edényeket használjuk, de az első két esté-

של פסח

HUSVÉTI ÁRUT

ez évben ismét készít az ismert kitünő
minőségben, szigoruan rituális előírás szerint

Schreiber Simon,
az egri főtiszt. főrabbi ur felügyelete alatt a

FRANCK HENRIK FIAI R. T.

Iroda: Budapest, I, Budafoki-út 64. szám.
Levél cím: Budapest 113. Postafiók 5. • • Telefon: L.á. 10-45 és 12-19.

jére szükségünk van legalább egy széder-tálra is. A két világháború között a különböző olcsóbb, de jó minőségű judaikákat a Dobozi utca 15-ben, a Koller-csillárgyárban lehetett beszerezni. Kollernél tiszta alumíniumból készült, mattírozott, üvegbetétes széder-talakat lehetett

peszáchi cukrot, ezért az orthodox rabbinátus kivételesen megengedte a közönséges kristálycukor használatát. Igaz, a könnyítés csak a gyermekekre, idősekre és betegekre vonatkozott, de a könnyítésnek is szigorú „receptje”, megkötései voltak:

geztük, az ünnep alatt már nem lehetett használni. Ez az engedmény pedig kizárólag a kristálycukorra vonatkozott, tehát porcukorra vagy szacharintablettára ezt nem lehetett alkalmazni.

HA PEDIG MINDEN KÉSZ...

Akkor végre lehet gondolni a szépítkezésre is! Schmalhausen Böske kozmetikus gondolt az orthodox nőkre is: 1935 Peszáchjára chomec-mentes púdert kínált az orcák pirosítására. Budapesten kapható volt a Rumbach utca 13-ban és az akkor még álló Orczy-házban, a Károly körút 19-ben, de a vidéken élőknek sem volt okuk panaszra, ugyanis potom 80 filléres bélyeg ellenében az országban bárhová szállított a kozmetikus, kinek egyébként Debrecenben és Kisvárdán állandó üzlete is volt.

A Budapesti Aut. Orth. Izr. Hitközség felügyelete alatt termelt husvétii orthodox kóser palacktej és tejtermékek

kaphatók és megrendelhetők összes fiókjainknál és az orthodox izr. fűszerkereskedőknél.

Budapesti Központi Általános Tejcarnok R.-T.

vásárolni, melyek a hirdetés szerint a megszólalásig hasonlítottak az ezüstre. Kinek pedig pénztárcája engedte és hidúr micvát kívánt teljesíteni, ők a Király utca 21-ben Heiden Leó ékszerész-órák ezüstárgyárában válogatott.

A „peszáchi felszerelés” másik fontos eleme a Hágádá, melyet, mint általában az imakönyveket, Schlesinger József Király utca 1. szám alatti könyvkereskedésében volt érdemes beszerezni, aki időről időre valami újdonsággal állt a vásárlóközönség elé.

HÁBORÚS HELYZET ÉS A CUKOR

A második világháború utolsó évében nem volt mód külön készíteni

A kristálycukrot (melyet nem lisztes kanállal mértek ki) az ünnep beállta előtt egy peszáchi edényben tiszta vízben kellett feloldani, majd egy sűrűlyukú szűrőn keresztülvinni egy másik ünnepi edénybe, és ott kellett hagyni kikristályosodni. Az edényt, melyben a feloldást vé-

BIBLIOGRÁFIA:

Bloch, Abraham P., *The Biblical and historical background of Jewish customs and ceremonies* (New York: Ktav Publishing house, INC., 1980) 211-243. old.; „A peszachi hágada”, in: *Egyenlőség* (1932), 51. évf. 21. szám, 18. old.; „Cukorhasználat Peszachkor”, in: *Orthodox Zsidó Ujság* (1943), 5. évf. 15. szám, 5. old.; „Czómeccmentes púder”, in: *Zsidó Ujság* (1935), 11. évf. 14. szám, 10. old.; „Heiden Leó”, in: *Zsidó Ujság* (1931) 7. évf. 25. szám, 4. old. „Hirdetmény maczosz-elárusítás tárgyában”, in: *Zsidó Ujság* (1936), 12. évf. 13. szám, 8. old.; „Szédertál”, in: *Zsidó Ujság* (1932), 8. évf. 14. szám, 9. old.

KEVEREDŐ ÍZEK AZ ISRAELI KONYHÁBAN

Az izraeli konyha alapját még az államalapítás előtti időkben vetették meg egyrészt az Ottomán Birodalomba arab országokból (Szíria, Libanon, Törökország) bevándorolt szfárádi zsidók, akik Jeruzsálem arisztokráciájaként váltak ismertté, másrészt pedig az askenázi területekről az országba érkező, különösen vallásos és igen szegény csoportok. Előbbiek kifinomult konyhaművészetet, burekászt, piláfokat, töltött zöldségeket és keleties fűszereket hoztak magukkal, utóbbiak pedig egyszerű, néhány összetevőből álló, kelet-európai fogásokat. DÉNES ANNA ÍRÁSA

Az izraeli konyhaművészet igen sok helyről táplálkozik. Három alapvető rétege van: a bevándorlók által hozott ételek, a hetven évvel ezelőtti államalapítást megelőző időszakból származó fogások, valamint az izraeli földművelés és mezőgazdaság által meghatározott irány, mely a helyi termények felhasználására ösztönöz. Emellett nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy a zsidó jog által meghatározott étkezési normák, vagyis a kóseriség szabályai is jelentős mértékben formálták és a mai napig is formálják az izraeli konyhaművészetet. A más népektől átvett fogásokat az izraeli konyha nemcsak az inkább rendelkezésre álló alapanyagok, hanem a kóseriség szabályai szerint is alakítja, párve folyadékkal helyettesítve húsos ételekben a tejterméket vagy kóser állat húsát használva az eredeti receptben előírt, nem-kóser állat húsa helyett.

KIBUCI REGGELIK A SZÁLLODÁKBAN

A XIX. század végén beindult, majd a XX. század legelején folytatódó első alijával ideológiától fűtött lengyel és orosz területekről származó zsidó fiatalok tömegei érkeztek a Szentföldre, akik megalapították

az első kibucokat. Szocialista ideológiájuk és szerény lehetőségeik ételeikben is megnyilvánultak: a kibuc által előállított, helyi termékeket fogyasztották. A kibucnyikok, vagyis a kibucok reggelije, melyet néhány órányi munka után, közösen fogyasztottak el a kibuc közös étkezőjében, olajbogyóból, sajtból, túróból és nyers zöldségekből állt, és a mai napig ez az alapja az izraeli szállodák reggeli kínálatának.

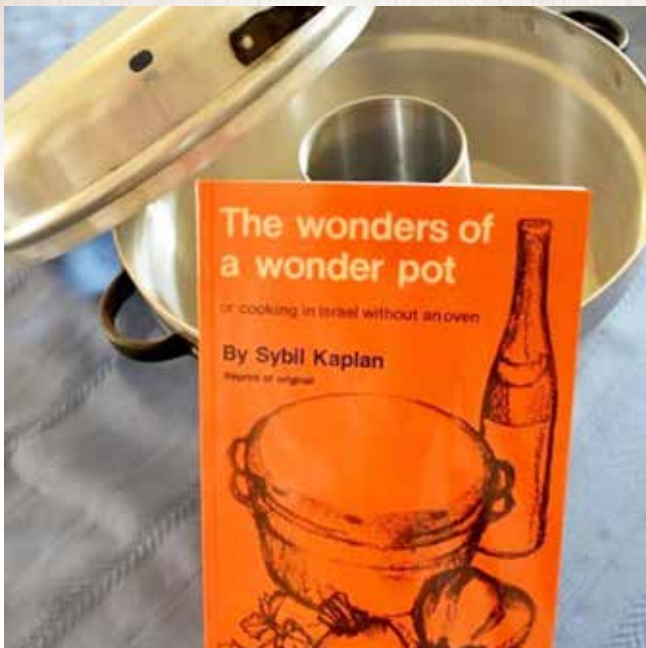
1948, az állam kikiáltása, újabb változásokat hozott a konyhaművészet terén. Bár az állam maga nem vallási, hanem világi alapokon áll, az állami intézményekben, iskolákban, kórházakban mégis kötelezővé tették, hogy kóser konyhát vezessenek, peszáchkor nem lehet kenyeret venni és jom kipurkor zárva tartanak az éttermek. A vész-korszak elől éppen csak megmenekült, az újonnan megszületett államba frissen érkező zsidók százezreinek egyik fontos célja volt, hogy eltávolodjanak a régi életüktől. Étkezési szokásaikban ez úgy nyilvánult meg, hogy az autentikusabbnak tartott, keleti zsidó konyha elemeit tették magukévá, és megtanulták a padlizsán, a cukkini, vagy az articsóka felhasználását. A könnyen és olcsón elérhető csicscriborsó, mely a humusz és a falafel alapja, szintén nagyon hamar tett szert kiemelkedő népszerűsége.

PURITÁN KONYHAMŰVÉSZET

Az államalapítás utáni háborús évek nagyban emlékeztettek a korábban átélt háborús évekre. A zsidó lakosok kicsi lakásokban laktak, olykor több család is osztozkodott néhány szobán, és az ebédlőasztal egyben több más célt is szolgált, így étkezésekre több réteg egyéb holmi alól kellett előhúzni. Az első évtizedben kevés és porciózott volt az élelmiszer. E korszak találmánya volt a minden háztartásban megtalálható „szir pele”, vagyis csodafazék. Az 1950-es évek Izraeljében ritkaságnak számított a sütő, ezért német és kelet-európai mintákon alapuló edényt terveztek, melyekben a gáztűzhelyen lehetett sütni. Bár az 1970-es években népszerűségét veszítette, a mai napig forgalmazzák izraeli vállalatok, és elsősorban a peszách-i időszakban népszerű, mivel azok, akik nem kóserolják ki a sütőjüket peszáchra, szívesen alkalmazzák ezt az ötletes, középen lyukkal ellátott alumíniumedényt. Az anyaga és a középen levő lyuk egyaránt a jó és egyenletes hőelosztást biztosítja, egy kerek fémlap pedig éppen a kellő mértékben tartja

Ein Harod Kibuc Kluger Zoltán, 1938

távol a tűztől az edényt ahhoz, hogy ne égessen meg a benne készülő finomság. A csodaedény tetején apró lyukak vannak, melyek lehetővé teszik a felesleges gőz távozását. A végeredmény: 40-50 perc alatt elkészülő, magasra megemelkedő, levegős sütemények. Emellett hatékony főzőedény is a szir pele, egyaránt készülhet benne zöldség, kugli vagy húsetel, esetleg egytálételként rétegezve zöldségek, hüvelyesek és rizs. Nagyon sok háztartásban gáztűzhely sem volt, hanem kerozinon fűtött Primus-főzőt használtak a konyhában.

A csodaedény mellett a helyettesítés mesterei is voltak a fiatal állam lakosai. Padlizsánból készült a hamis májpástétom, cukkíniból az almaszósz és retekéből a cseresznyeekvár. A híres, borjúból készült bécsiszelet

helyett pedig pulykából készült a mai napig is az egyik leginkább izraelinek tartott étel, a gyerekek közkedvelt „snicel”-je. Az elégtelen vízellátás miatt Izrael Állam első éveiben nem volt szarvasmarha-tenyésztés az országban, a (kóser) hús kezdetben Romániából, majd Dél-Amerikából érkezett kis mennyiségben, így leginkább másfajta húst használtak. A nehezen és drágán beszerezhető hús helyett egyébként sokszor padlizsánt főztek ötletes formákban, és a fellendülő izraeli konzervipar termékei is gyakori vendégek voltak az izraeliek asztalán.

KEVEREDŐ ÍZEK

Ahogy fentebb írtuk, a konyhaművészet alakulására a különböző bevándorló csoportok étkezési szokásai mellett az izraeli mezőgazdaság alakulása is hatással volt – de hozzá kell tennünk azt is, hogy részben ennek fejlődését és alakulását is az érkezők ízlése határozta meg. Míg a huszadik század elejének bevándorlói az európai almát, szilvát és cseresznyét részesítették előnyben, addig a később keletről érkező zsidó menekültek és bevándorlók szőlőt, olajbogyót és datolyát termesztettek inkább. Mivel azonban nem volt kötött hagyománya a mezőgazdaságnak, a gazdálkodók nyitottak voltak az új technikákra, és a szokatlan terményekkel való kísérletezésre, melyek izraeli konyhákban és éttermekben inspirálják további kísérletezésre a szakácsokat.

Az étkezéshez való, végtelenül puritán hozzáállás egyébként csak az 1970-es években lett megengedőbb, ekkor terjedtek el az éttermek, és ekkor törtek be a különféle népek konyhaművészetének elemei igazán a köztudatba. Bár otthon a legtöbben ragaszkodnak a saját gyökereikhez, ahogyan újabb és újabb generációk házasodnak össze, úgy keveredik egyre jobban és jobban a magyar palacsinta a jemeni zhuggal és a lengyel loksn kugel, vagyis tésztakugli az iraki kubéval.

PTITIM

Kis golyócska vagy rizsszem alakú, sült tésztagolyók, melyet Izraelben fejlesztettek ki az 1950-es években, amikor nagyon nehezen lehetett hozzájutni rizshez. Izraelben kezdetben „Ben-Gurion rizs”-ként emlegették ezt a tarhonya-szerű köretet. Az újonnan alakult állam első miniszterelnöke, Dávid Ben-Gurion 1953-ban kérte fel Eugen Propert, a ma is működő Osem gyár egyik alapítóját, hogy a lehető leghamarabb kezdjék meg egy rizst helyettesítő, búza alapú termék előállítását. Ekkor kezdték meg a „ptitim” gyártását, mely búzából készül, és sütőben sül át, mely által kissé diószerű ízt nyer. A termék azonnal népszerű lett a fiatal állam sokat nélkülöző lakói konyhájában. Az eredetileg rizsszem alakú tésztafélét ma már leginkább gyöngy formájúra készítik, de elérhető kis csillag vagy szív alakban is, és nemigen állítják elő a háztartásokban, hanem szinte mindenki a gyárban készült, csomagolt változatot használja. A „ptitim” tipikus gyerekmenü, önmagában, vagy sült hagymával és paradicsomszósszal fogyasztják leginkább, de adhatunk hozzá párolt zöldségeket vagy húst is. megsütve levesbetétként kínálhatjuk, vagy alkalmazzhatjuk az eredeti elképzelésnek megfelelően, rizs helyett, és zöldségeket is megtölthetünk vele.

1 ek. olívaolaj; 1 pohár „ptitim”; 2 pohár víz; Só, ízlés szerint

Egy mély lábosban olajat hevítünk, hozzáadjuk a pohárnyi kis tésztagolyót, majd néhány perc alatt kevergetve átsütjük, amíg átható illata nem lesz. Ekkor hozzáadjuk a vizet, megsózzuk, és készre főzzük. Apróra vágott, olajon átsütött hagymával, felaprított paradicsommal vagy zöldfűszerekkel tálaljuk.

Izrael, a csodák földje

DÉNES ANNA MESÉJE

Izrael a csodák földje, legyen szó akár emberekről, akár állatokról. Egy kis mesecsokrot nyújtunk át nektek, melyben három csodálatos állattal ismerkedhettek meg, melyekben az a közös, hogy mind Izraelhez kapcsolódnak.

AZ EGYSZARVÚ

Miután a zsidók kiszabadultak Egyiptomból, a pusztában vándoroltak. A Szináj-hegynél megkapták a tízparancsolatot és az egész Tórát. Az Örökkévaló ezután megparancsolta a zsidóknak, hogy építsenek neki egy sátrat, ahol lakhat. Azt is megmondta, hogy a sátorszentély melyik darabja miből és hogyan készüljön. Egyes darabok bőrből, mások aranyból készültek. A tető egy részét táchásbőrből kellett előállítani.

Tanakodtak a zsidók, mi is lehet az a táchás, hiszen még soha senki nem látott ilyen állatot, honnan vehetnék hát a bőrt, hogy elkészítsék a pusztai Szentély tetejét. Egyszer csak azonban hatalmas lábdobogást hallottak. Már-már azt hitték, hogy a Fáraó lovasai mégsem veszték oda, amikor összezárult fölöttük a tenger, és épp menekülőre akarták fogni a dolgot, amikor valaki hátranézett, és így kiáltott fel: Álljatok meg, oda nézzetek! Hirtelen mindenki megfordult, és a szemük-szájuk elállt a csodálkozástól! Egy óriási patás állat állt előttük, szőre a szivárvány színeiben pompázott, homlokából pedig, különös módon, egyetlen szarv állt ki. Senki nem tudta, honnan termett előttük az állat.

Ez volt hát a táchás, a csodálatos egyszarvú, melyet az Örökkévaló azért küldött, hogy bőréből elkészülhessen a pusztai sátorszentély takarója. A zsidók annak rendje és módja szerint kikészítették a táchás hatalmas bőrt, mely akkora volt, az egész sátorszentély letakarsa azóta nem látott egyszarvút. hogy egymagában elég volt rására. Sem azelőtt, soha senki

AZ EGYSZARVÚ // 10

A BÚBOS BANKA ÉS A KŐREPESZTŐ FÉREG

A világ teremtése hatodik napjának alkonyati fényénél, amikor a nap már lebukóban volt, de még nem kezdődött el az első szombat, az Örökkévaló csodálatos erővel bíró lényeket teremtett. Ezek egyike volt a sámir, egy apró, csúnya kis állatka, a kőrepesztő féreg...

Amikor Slomó (Salamon) király nekilátott a jeruzsálemi Szentély építésének, kérdést intézett a bölcsekhez: „Ha, amint mondjátok, az Örökkévaló lakhelyéül szánt Szentély felépítéséhez nem szabad vasból készült szerszámokat használni, hogyan vágják majd ketté az építőmesterek a hatalmas köveket az építmény falaihoz?” Így feleltek neki: „Messze-messze, a legmagasabb hegyek legtetején él egy gyönyörű szép madár, a búbos banka. Ő az őrzője egy kis bogárnak, melyet sámirnak, kőrepesztő féregnek neveznek, mert akár a pusztá nézésével ketté tud repeszteni egy sziklatömböt. A madár nem engedi meg senkinek, hogy hozzáférjen a kis állathoz. A király munkásainak azonban a sámirra van szüksége a Szentély felépítéséhez, melynek falait nem érheti vasszerszám, mivel a vassal gyilkolnak az emberek.”

A bölcs király követeket küldött hát a búbos bankához hogy megszerezzék számára a kőrepesztő férget. Mentek-mentek a sokat próbált harcosok hegyeken-völgyeken át, keresztül a sivatagon, míg végül megtalálták a búbos banka fészket. Az anyamadár azonban nem volt otthon, talán élelmet keresett fiókái számára. A követek cselhez folyamodtak: üveglappal tarták le a fészket. Amikor a tojó visszaérkezett, sehogy sem tudott odaférközni a fiókáihoz, és azok sem őhöz. Így hát a madár újra szárnyra kapott, és elrepült, hogy elhozza nagy kincsét, a jelentéktelen kinézetű, ám annál értékesebb sámirt. A küldöttek sem télenkedtek: ahogy a madár letette az üveglapra a kis férget, azon nyomban előugrottak rejtekhelyükről, és zsákmányul ejtették a kis teremtményt. Gyapjúba tekerték, és árpával megtöltött ólomedénybe tették, nehogy megszökjön. Diadalmenetben vitték Jeruzsálembe, ahol haladéktalanul hozzáláttak a Szentély építéséhez szükséges kövek feldarabolásához. Az előkészített hatalmas kövekre vonalakat húztak, és a kis féreg pontosan a megjelölt helyen vágta szét az óriási tömböket.

Azt mondják, hogy amikor a rómaiak lerombolták a második jeruzsálemi Szentélyt, a kőrepesztő féreg eltűnt a világból, mert többé már nem volt rá szükség. A harmadik Szentélyt az Örökkévaló építi majd fel, és neki igazán nincs szüksége a sámirra a munka elvégzéséhez.

A KECSKE

Volt egyszer egy öregember. Egyszer nagyon megbetegedett, a családja már attól félt, hogy talán örökre elveszíthetik. Egy orvos azonban ekkor azt javasolta nekik, hogy adjanak az öregnek kecsketejet, attól felgyógyul a betegségéből. Így is tettek, vettek egy kecskét, nap mint nap megfejték, és a tejtől az ember egyre jobban lett.

Egy napon azonban eltűnt a kecske, és amikor néhány nappal később teli tőggel előkerült, a napfény és vadvirágok illatát hozta magával, és csodálatos tejet adott. Ez az eset időről időre megisméltódott, a kecske eltűnt, és visszatérve különleges teje volt. Az öregember családja meg akarta tudni a kecske titkát, elküldték hát az egyik fiukat, hogy titokban kövesse az állatot. A fiú így is tett, és a kecske egy szűk barlangbejárathoz vezette. A fiú bebújt utána a keskeny résen, és sokáig, órákon keresztül vándoroltak, míg egyszer csak fényt látott az alagút végén, és csodálatos virágillat töltötte meg a levegőt. A gyermek rögtön tudta, hogy ez nem lehet más, mint az Igéret Földje, Erec Jiszáel.

A kecske alaposan belakmározott a pompásan zöldellő fűből és az illatos, színes virágokból, majd visszabújt az alagútba. A fiú a nyomában. Amikor hazaértek, lelkesedve szaladt a családjához, hogy megossza velük csodálatos felfedezését. Nem kellett egyéb a családnak sem: összeszedték, amijük volt, és várták, hogy mikor indulhatnak utánuk a kecske nyomában őseik földjére. Az állat azonban észrevette, hogy követték, és soha többet nem ment át a titkos alagúton. A fiú pedig hiába kereste a titkos bejáratot, neki sem sikerült megtalálnia.

CSAPÁS AZ ÉRTELEMRE

RÉTI JÁNOS ÍRÁSA

„Női rabbik” és az emberi jogokat semmibe vevő Isten

Van egy vallás, amelynek papjai a legtöbbször híján vannak bárminemű szakrális képzésnek. Dogmatikává merevedett világnézete legfeljebb nyomokban tartalmaz spirituális összetevőket, hittételeit mégis a történelmi egyházakat meghazudtoló eredményességgel terjeszti világszerte. Ezeket aztán mind környöltele- nebb következetességgel számon is kéri mindenkin, aki nem elég erős és gátlástalan ahhoz, hogy semmibe vegye kéretlen közeledését. Ilyenek viszont egyre több- ben vannak, mi több, most már nemcsak azok körében, akiknek a kulturális-történelmi háttere amúgy sem ten- né lehetővé, hogy az absztrakciókban megfogalmazott, és a kizárólagosság igényével fellépő követeléseit akár csak fontolóra vegyék. Hanem azok között is, akik a hitelvek jelentős részét elfogadják ugyan, de az azokat törvényre emelő akarat totalitásra törő hajlamaitól megrettenve, kénytelenek teret engedni a felmerülő kételyeiknek. Az elvileg az egyetemesség igényével fel- lépő emberi jogok vallása ezért az emberi szabadságot messzire kerülő, elnyomó rezsimnek reménytelen ost- romlása helyett neurózisában a könnyebb célpontnak tűnő demokraták felé fordul. Támadásaival saját forrás- vidékét, a nyugati kultúrát veszi célba, és az évezredek gyakorlat csábításának engedve, az ember Isten előtti egyenlőségét először megfogalmazókat. Természetesen a zsidókat.

Azt már megszokhattuk, hogy a felvilágosodás legradikálisabb élharcosai – tulajdon gyermekei, az emberiség ellen elkövetett, állítólagos főbenjáró bűnei miatt – legszívesebben az általuk egyébként tagadott Teremtőt is törvényszék elé idéznék. A hit „hivatalos” emberei azonban eleddig legfeljebb az égi bíróságra asszociáltak az Örökkévaló kapcsán, aki a Mennyek- ben és mint Legfelső Bíró, és nem a lenti világban, mint az ítéletére váró vádlott foglal helyet. Csakhogy idén a Rabbis for Human Rights (*Rabbik az emberi jogokért*) elnevezésű „progresszív” zsidó szervezet a Váérá heti- szakaszhoz írt kommentárjában magát az Örökkévalót

És különbséget tesz az Örökkévaló Izrael nyája és Egyiptom nyája között, és nem fog elhullani mindabból, ami Izrael fiaié, semmi. És az Örökkévaló szabott határidőt, mondván: Holnap teszi meg az Örökkévaló ezt a dolgot az országban. Az Örökkévaló megtette ezt a dolgot másnap és elhullott az egyiptomiak minden nyája; Izrael nyájá- ból pedig nem hullott el egy sem. Fáraó pedig elküldött és íme, nem hullott el Izrael nyájából még egy sem; és konok maradt Fáraó szíve és nem bocsátotta el a népet.

(2Mózes 9:4-7.)

NÉVJEGY

RÉTI JÁNOS

- SZÜLETETT: 1975
- FOGLALKOZÁSA: kommunikációs szakember
- CSALÁD: házas

állította a vádlottak padjára, még hozzá a politikai kor- rekttség krédója szerinti egyik legbotrányosabb tettért, a hátrányos megkülönböztetésért. Ám, amint hamarosan látni fogjuk, valódi bűne jóval több ennél: népirtás az egyiptomiak ellen.

Emlékeztetőül, a tórai szakasz az Egyiptomból való kivonulás történetét taglalja, amelynek kapcsán Isten ígéretet tesz Mózesnek és rajta keresztül Izrael gyerme- keinek, hogy kivezeti őket szolgaságuk földjéről, majd megváltja és saját, választott népévé teszi közösségük- ket, végül beviszi az arra érdemeseket az Országba. Az igazi probléma azonban a liberális csoportosulás szerint, úgy tűnik, az, hogy Isten az akaratával való szembeszegülésre válaszul egy sor csapással sújtja az egyiptomiakat. *Csak az egyiptomiakat.* Ehelyütt elég egyetlen példa:

Márpedig az írást jegyző „női rabbi”, Dr. Iris Yaniv szerint a szövegben rejlő teológiai probléma, jelesen az Izrael fiai és az egyiptomiak közötti megkülönböztetés, megengedhetetlen. Amint arra a szerző, Yotam Tolov ügyvédre, a *Bezchut* nevű, fogyatékos személyek jogvédelmével foglalkozó szervezet ügyvezető igazgatójára hivatkozva kiemeli, a diszkrimináció alaptalanul különböztet meg embert és embert, így rögtön el is választja őket egymástól. Ám az ilyenformán megvalósuló kirekesztés valójában csak elfedi a megkülönböztetések valós okát, ezt „természetesen jelentkező”, ezáltal elkerülhetetlen és megváltoztathatatlan okokra hivatkozó magyarázatokkal helyettesíti, miközben gondosan elrejteti a megkülönböztető félnek a diszkrimináció nyomán keletkező előnyeit is. Márpedig – hangsúlyozza –, ha a megkülönböztetés valós természete nyilvánvalóvá válik, az óhatatlanul kérdéseket vet fel, ilyen módon megkezdődhet az elnyomó struktúra összeomlásának folyamata. Yaniv éppen ezért jobban szeretné, ha egyáltalán nem érték volna csapások az egyiptomi népet, csak azért, mert Isten ezt így látta jónak. A megkülönböztetés – ahogy mindig, úgy ezúttal is – igazságtalansághoz vezetett. A legkevesebb, amit ezek után tenni lehet, hogy írásával felhívja a figyelmet a súlyos jogsértésre.

Úgy néz ki tehát, hogy az emberi jogok iránti elkötelezettségét a nevében is vállaló szervezet az ismert baloldali elv szerint hajlamos minden értékítéletet hatalmi kérdésként, ezáltal az „elnyomó társadalmi struktúrák” érdekeit védő, ilyen módon eleve elfogult, hiszen mindig *valakiknek* a hatalmára épülő rendszereket igazoló, ezzel fenn is tartó igazságtalanságként kezelni. Márpedig a megkülönböztetés gyakran több és más az aktuális hatalmi viszonyok gátlástalan fenntartásának lehetséges eszközénél. Értékítéletet jelenít meg, amely ráadásul nem feltétlenül igazodik az univerzálisan osztott elképzelésekhez helyesről és helytelenről. Ha belegondolunk, valójában mi is folyamatosan megkülönböztetünk. Így teszünk, amikor valakit az általunk érvényesnek gondolt feltételrendszer követve felvesszünk saját cégünkbe, netán az általunk igazgatott iskolába, vagy amikor egyeseket beengedünk a lakásunkba, míg másokat minden erőnkkel igyekszünk távol tartani a belépéstől. Csakhogy az így felfogott, és az önként vállalt felelősségünkben, illetve a magántulajdonhoz fűződő, alkotmányos jogunkból eredő diszkrimináció nem más, mint értékítélet. Amely ezért azt is feltételezi, hogy lehetséges megkülönböztetést tenni helyes és helytelen, hasznos és haszontalan, építő és romboló, előremutató vagy éppen a kitűzött célokat hátráltató viselkedések, döntések között.

Igen ám, de a posztmodern felfogás szerint nem létezik egyetemesen igazolható, ezért mindenkire egyformán érvényes hierarchia a különböző értékrendszerek, társadalomképek és a jóra vonatkozó felfogások között. Ez nem csupán a kérdéses rabbik felháborodását magyarázza, de a jog világára vonatkoztatva is hordoz számunkra mondanivalót. Az emlékezetünkbe idézi azt a

folyamatot, amelynek eredményeként a korábbi, az Isten akaratán, vagy ha úgy tetszik, a természet örök rendjén alapuló, ezáltal a helyest és az igazságot az emberi értelem által felismerhetőnek tételező, de az ember elismerésétől nem függő természetjogi felfogást fokozatosan felváltotta az éppen hatályos jog mindenhatóságába vetett hit, vagyis a pozitív jog uralma. Másképpen, míg korábban egy jog megalkotása az örök, változatlan természetjogi elvekkel és az ezekkel összefüggő emberképpel való összeegyeztethetőségén múlott, ma már a hatályba lépő jog tartalma pusztán az ember akaratától függ.

A szemléletváltás nyomán a klasszikus közösségtől, a köteleességekre és a társadalmi rend fenntartására fókuszáló gyakorlat a szabadon választható identitások individuális alapú, és jogosultság-orientált új világának adta át a helyét. Így miközben az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 1948. december 10-i elfogadása óta eltelt időben világhódító útjára indult emberi jogi rezsim tagadja egy, a vetélytársainál jobbnak, teljesebbnek ítélt, ilyen módon meghatározó életfelfogás és egy ehhez kapcsolódó emberkép létjogosultságát, aktivistái folyamatos politikai küzdelmet vívnak az általuk egyedül elfogadhatónak gondolt társadalmi viszonyok megvalósításáért. Másképpen fogalmazva, ők is egy, a többenél *általuk* jobbnak vélt megközelítés mellett szállnak síkra.

A belső ellentmondások azonban ezzel még nem értek véget. Az emberi jogok elszánt harcosai kérelmetlenül ellenségei minden hierarchikus viszonyban, hiszen ezekben egyedül az elnyomás újabb és újabb eszközeit képesek látni, a felelőségek és a kompetenciák ésszerű megosztását sohasem. Ebből következően hajlamosak mindenütt elnyomást felismerni, ott is, ahol mások csak olyan, jogilag szabályozott, aszimmetrikus kapcsolatokat érzékelnek, mint amilyen szülő és gyermek, tanár és diák vagy főnök és beosztottjai viszonya. Így viszont – ahogy a gyakorlat is igazolja – a súlyosan igazságtalan, így azonnali közbeavatkozást igénylő élethelyzetek köre folyamatosan nő. Az egyén felszabadítása a társadalmi viszonyok alól ráadásul idővel magukat a társadalmi viszonyokat számolja fel. Az emberek együttélését biztosító hagyományos funkciók állandó gyengítése, és az élet lényegét illető *valamennyi* felfogás egyenértékűvé emelése ugyanis hosszabb távon a végletekig atomizálja a társadalmakat és a közös érdekek kiaknázását lehetetlenné teszi.

„Minden ember szabadnak és jogokban egyenlőnek születik és marad” – írja a francia forradalom után, 1789 augusztusában létrejött Emberi és polgári jogok nyilatkozata. Ám ha emberi jogokkal felruházva jövünk a világra, ráadásul ezen jogaink mindentől függetlenül meg is maradnak, akkor mi értelme van harcolni értük? Vagy ha a társadalom áskálódása miatt ezen elidegeníthetetlen jogaink jelenleg mégsem nyilvánvalóak, elég, ha a jogalkotás hagyományos folyamata helyett egyszerűen deklaráljuk a létezésüket, és máris életre kelnek? Esetleg ehhez előbb meg kell szüntetnünk a jelenlegi viszonyokat? De akkor

milyen körülmények között fognak egyáltalán érvényesülni az emberi jogaink? Továbbá, miért nem elég, ha a különféle társadalmi problémákat és feszültségeket a már létező jogok következetes számonkérésével és a hagyományos közösségi intézmények erősítésével és javításával próbáljuk megoldani, vagy legalább enyhíteni? Ugyanígy nehezen megválaszolható kérdés, hogy az emberi jogok abszolút jogosultságtól és minden feltételtől, körülménytől függetlenül illessenek-e meg valamennyiünket, vagy ehhez esetleg valamilyen, a közösségünk felé irányuló, alapvető kötelezettségeket is teljesítenünk kell? Ahogy arról korábban már volt szó, a jelenleg uralkodó felfogás szerint ez utóbbira nincs szükség. Ugyanakkor erős a gyanú – és a tapasztalatok is ezt mutatják –, hogy ez a gyakorlat előbb-utóbb mindenütt azt eredményezi, hogy egész csoportok válnak más csoportok támogatásának kiszolgáltatójaivá, méghozzá valós teljesítmény nélkül. Ez pedig egészen biztosan különböző csoportok szembeállításához, ezáltal az emberi jogok modern felfogását vallók által valamiféle célként mégiscsak megjelölt társadalmi kohézió, illetve szociális integritás további bomlasztásához vezet.

A példákra visszatérve nehéz elképzelni, miért kelleme felülbírálni a józan ész, illetve a jóról és rosszról alkotott hagyományos tudásunkat. Hacsak azért nem, mert az egyiptomiak társadalmát meghatározó szokások, legyenek bármilyen szokatlanok is, feltétlen védelmet ér-

demelnek. Akkor viszont jogosan merül föl a kérdés: milyen alapon próbáljuk rákényszeríteni az általunk vallott és univerzálisnak gondolt értékeket (az emberi jogokat) olyan társadalmakra, amelyek ezekben egyáltalán nem hisznek. Nem beszélve arról, hogy amennyiben hiszünk a plurális jogrendek, ebből következően az emberi jogok koncepciójától teljesen idegen felfogásokat vallók egymás mellett élésében – és valljuk be, a világ kultúráinak jelentős része ma ebbe a kategóriába tartozik –, akkor hogyan lehetünk képesek ezenközben az emberi jogok univerzális eszméjében is teljes szívünkkel hinni?

Továbbmegyek. Ha mégis töretlenül valljuk az emberi jogok doktrínáját, miért alkalmazunk kettős mércét, visszarettenve az emberi méltóság mindenhatóságát tagadó rezsimektől, hogy doktriner tehetetlenségünket az Örökkévalón és az Izraelhez hasonló demokratikus államokon kérjük számon? Következtesen apartheid, náci elnyomásaként jellemezve a működésüket, ahogy a Rabbis for Human Rights is tette számos alkalommal az elmúlt évek során.

Végül a talán legfontosabb kérdés: ha rabbiként hiszek a megváltoztathatatlan és örök Igazságban, akkor miért cserélem le azt egy, az aktuális társadalmi állapotoktól és szellemi áramlatoktól függő, ezért szükségképpen korlátozott és időleges jogi felfogásra? Ha pedig inkább ez utóbbi mellett teszem le a voksom, miért ragaszkodom ahhoz, hogy továbbra is rabbinak hívjam magam?

בס"ד

A MI CIKKEINK KÓSEREK!

AZ 1%-OS FELAJÁNLÁSOKBÓL MÉG TÖBB ÉRDEKESSÉGET TUDUNK HOZNI ÖNNEK!

KÉRJÜK, IDÉN IS TÁMOGASSA AZ ^{אחדות} **egység**-ET ADÓJA 2×1%-ÁVAL!

EGYHÁZI 1%: EMIH TECHNIKAI SZÁM: 1287

TÁRSADALMI SZERVEZETEK 1%: CHÁBÁD LUBAVICS ALAPÍTVÁNY

ADÓSZÁMA: 19663038-1-42

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ: WWW.KOSEREGYSZAZALEK.HU

Ráckevei Sábáton

בס"ד

A hétvége témája: **A zsidó család**

Ha egy igazi Sábész keretében emlékezetes hétvégét szeretnél kellemes környezetben, jó társaságban, családi hangulatban eltölteni, akkor Ráckeve a legjobb választás.

A négycsillagos wellness hotel, a felejthetetlen sábiti hangulat, az érdekes előadások és gyerekprogramok egyszerre adnak kikapcsolódást testnek és léleknek.

Időpont: **2018. május 4-6.** (péntek-vasárnap)

Részvételi díj: 15 000 Ft felnőtteknek, 10 000 Ft diákoknak, 6 éves korig ingyenes (az ár péntektől vasárnapig értendő)

Helyszín: **Duna Relax & Event Hotel******
(Ráckeve, Dömsödi út 1.)

További információ és jelentkezés: a **268-0183** telefonszámon vagy a **posta@zsido.com** e-mail címen.

2018. május 2. 19:00

A segítség mindig kóser!

בס"ד

Jótekonysági koncert az Óbudai zsinagógában a CEDEK EMIH Izraelita Szeretetszolgálat javára
Mága Zoltán egyedülálló hegedű koncertje, ahol a haszid zene, a magyar népzene és a klasszikus dallamok találkoznak.

Helyszín: Óbudai zsinagóga,
1036 Budapest, Lajos u. 163.
A jótekonysági koncertre a belépés ingyenes.
Támogató jegyek elővételben és a helyszínen is megvásárolhatók.

A koncert bevételét a CEDEK EMIH Izraelita Szeretetszolgálat javára ajánljuk fel.
Az esemény regisztrációhoz kötött.
Regisztráció: **posta@zsido.com** | **+361 268 0183**

www.koseregyszazalek.hu

Tartalmasan szeretné eltölteni nyugdíjas éveit?

Igényesen kialakított, az önálló életvitelt támogató környezettel várjuk azokat az időseket, akik a biztonság mellett fontosnak tartják a nyugdíjas évek teljes értékű megélését a háztartási munkák terhe nélkül.

Intézményeink

- elérhető árakat,
- zöldövezeti elhelyezkedést Budapesten és Törökbálinton,
- önálló, akadálymentesített apartmanokat,
- uszodai és gyógytorna szolgáltatásokat,
- intézményi programlehetőségek széles skáláját,
- intézményen kívüli szervezett szabadidős elfoglaltságokat,
- magas szintű egészségügyi és gondozási szolgáltatásokat,
- intézményi orvosi és rendszeres szakorvosi ellátást biztosítanak nyugdíjas korú lakóiknak.

Jöjjön, nézzen be hozzánk!

Várjuk jelentkezését:

06 1 510 00 17

www.olajagotthonok.hu

OLAJÁG
OTTHONOK

Legyen a mi otthonunk az Ön otthona!

Idősothton? – Egy új életforma kezdete!

Napjainkban a nyugdíjasok nagy része szeretné az előtte álló évek minden napját úgy tölteni, ahogy azt a munkával, háztartásvezetéssel, családfenntartással zajló időszakban eltervezte. Kielvezni a szabadságot, megőrizni a függetlenséget, kedvtelésből választani tevékenységet, több időt fordítani hobbi-ira, pihenésre. Egyedül lenni, ha ahhoz van kedve vagy éppen társaságban – a mindennapok terhe nélkül.

Hogyan is telnek egy gondtalan nyugdíjas napjai az idősothtonban?

Ébredés után – melyet nem az ébresztőóra sürget – szabadon dönt, hogy úszással vagy reggelivel induljon a napja. Dél előtt tartalmasan tölti az idejét – kirándulni, sétálni megy, kertészkedik, érdeklődési körének megfelelően talál társakat, akikkel kártyázik, sakkozik, kézimunkázik vagy éppen nosztalgiazik. Délidőben elé teszik az általa választott ételt, majd kis pihenés után ismét várják a programok – színház, koncert vagy éppen érkezik a család. A vacsora elköltése után ismét található közösségi programokat vagy visszavonulhat otthonos lakrészébe, olvasgat, filmet néz, online tartja a kapcsolatot szeretteivel, majd nyugovóra tér.

Az otthonok kínálata ma már sok esetben leginkább a szállodai ellátás kényelméhez hasonlít, ugyanakkor az életkor emelkedése okozta egészségügyi változásokra egyéni egészségügyi és gondozási szolgáltatás-

csomagokkal ad választ. Egészségmegőrzésre, az aktív élet fenntartását támogató programokra és az időskori betegségek szűrésére kiemelt hangsúlyt fektetnek az intézmények. A biztonságérzetet a napi 24 órás egészségügyi felügyelet és a rendszeres orvosi, szakorvosi jelenlét mellett őrző-védő szolgálat is növeli.

Az Olajág Otthonokban – mely az egyik legnagyobb magán idősothtonhálózat – elérhető áron találnak igazi otthonot, közösséget, élményekben gazdag életet a lakók a mindennapi terhek – főzés, mosás, takarítás, hivatali ügyek intézése – nélkül.

„Arra kérjük az érdeklődőket, jöjjenek el, nézzenek körül személyesen is nálunk!” – invitál mindenkit dr. Szirmai Viktor főigazgató. A jelentkezéseket a **06 1 510 00 17**-es telefonszámon várják. További információ a **www.olajagotthonok.hu** honlapon.